

TYRŠŮV DŮM

**100
LET**

1925-2025

DRAHÝ BRATŘE PRESIDENTE! /3

projev J. Scheinera

USILOVÁNÍ O DŮM TYRŠŮV /4-7

Karel Vaníček

100 LET TYRŠOVA DOMU /8-25

a co bylo před ním

KRÁSNÉHO PLZEŇ /26-31

a Koterov

HESLO ČERTOVKA /32-41

stavba Tyršova domu

PRAŽSKÝ OLYMPIJSKÝ /42-45

kongres 1925

ZAJÍMAVOSTI /46-47

ze života Tyršova domu

Vážené sestry a bratři, milí čtenáři,

místo tradičních *Vzdělávacelských listů* dostáváte tentokrát do rukou speciální časopis věnovaný stému výročí slavnostního otevření Tyršova domu, k němuž došlo ve dnech 23. a 24. května 1925. Na titulní straně je zachycen okamžik, kdy 13. května 1925, pouhých několik dnů před touto slavnostní událostí, vítá v bráně Tyršova domu starosta Československé obce sokolské Josef Scheiner člen Sokola Malostranského a prezidenta republiky Tomáše Garrigua Masaryka. Nový svatostánek naší nejvýznamnější tělovýchovné organizace si prezident prohlédl v doprovodu architekta Františka Krásného opravdu důkladně, aby se sem 24. května 1925 vrátil a zúčastnil se okamžiku, o kterém snili sokolové a sokolky po desetiletí.

Mezi řečníky nechyběl starosta Sokola Dolní Roveň, ministr národní obrany a pozdější předseda vlády František Udržal, který zdůraznil, že vláda Československé republiky s radostí vítá rozkvět naší nejsilnější tělovýchovné organizace, jež dala národu hned při svém vzniku živý, nekompromisní, cílevědomý program, který vedl k vybudování národní i státní samostatnosti.

Za město Prahu pozdravil přítomné další člen Sokola, primátor Karel Baxa, který mimo jiné řekl: „Vy jste zbudovali svůj dům s láskou, obětavostí, ale také účelně. Sokolstvo nezapomnělo zájmu, s jakým my hledíme k městu Praze. Zachovali jste jednu z nejkrásnějších památek Prahy, odevzdáváte Praze překrásný dar ceny trvalé. Jménem obce pražské dovoluji si vám co nejsrdečněji poděkovat za lásku a porozumění pro naše hlavní město. Bratře starosto, přináším přání, aby v tomto domě kvetl a rozvíjel se řád rovnosti a bratrství, vnesený vaším bratrstvem v naši společnost, aby bylo vzorem ctností sokolských a občanských. Přejeme si, abyste hospodařili vždy tak, aby občanstvo pohlíželo k domu tomu s úctou, aby si uvědomilo, že tu je dům práce, že je Tyršův dům tvrzí statečnosti a síly. Přeji si, aby národ vždy počítati mohl na svoje sokolstvo za všech okolností a vy abyste vždy zůstali, čím jste byli vždy: radostí a potřebou národa.“

Přání, které pronesl primátor Baxa, platí i po dlouhých sto letech, byť si v jejich průběhu Tyršův dům prošel mnoha etapami odpovídajícími politickému vývoji v našem státě. O tom všem se dočtete na následujících stránkách. Popřejme tedy Tyršovu domu dalších sto let, po něž bude naplňovat své poslání chrámu české tělovýchovy a sportu.

Zajímavé čtení vám přeje
Michal Burian, vzdělavatel ČOS

**TYRŠŮV
DŮM 100
1925-2025**

Časopis SOKOL – Vzdělávacelské listy – samostatná speciální příloha časopisu SOKOL, vydává Česká obec sokolská
| Adresa redakce: ČOS, tiskové oddělení, Újezd 450/40, 118 01 Praha 1, tel. 257 007 269, e-mail: mburian@sokol.eu
| Redakce: Jana Horká, Michal Burian | Tisk: Tiskárna V&H Print Hlávko s.r.o. | Informace o časopisu podává a objednávky vyřizuje redakce. Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Za věcný obsah článků odpovídají autoři. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky upravovat, krátit nebo komentovat | MK ČR E 17339, ISSN 0489-6718

DRAHÝ BRATŘE PRESIDENTE! VÁŽENÍ HOSTÉ!

Považuji za nejkrásnější chvíli svého života, mohu-li Vás jménem ČOS pozdravit v této radostné chvíli, kdy sokolstvo otvírá tento nádherný stan, zbudovaný nezměrnou obětavostí a láskou všeho tábora sokolského, aby na všechny časy sloužil jeho nadšené pronikající práci zduřené a budoucnosti národa našeho posvěcené. On jest viditelným znamením rozmachu síly a vysoké vyspělosti sokolské naší organizace, k níž ona dospěla po 63 letech neúporného úsilí tisíců, ba statisíců oddaných duší posvěčujících a obětujících všechny prostředky a schopnosti uskutečnění vznešené ideje, v níž zřeli jsme záchranu a cestu k svobodě své těžce zkoušené vlasti. Volili jsme k tomu krásnou památku uměleckou zašlých dob zdvihnuvše ji ze sutin, zachovávající s pietou její ušlechtilý ráz a historické znaky, zachraňující tak Praze a národu jeden z nejvzácnějších skvostů minulých věků. Podnikem tímto odpovídáme všem těm, kdož mluví o úpadku, zastaralosti, neb zbytečnosti věci sokolské, aniž by učinili pokus nahlédnouti v obrovskou dílnu sokolstva, v níž po celá desetiletí bylo úsilně pracováno na povznesení fyzické i mravní povahy českého lidu a posílení vlastní jeho duchovní i tělesné podstaty. Úkol ten nepřestal osvobozením naším, ba naopak, on den ode dne jeví se nám důležitějším a nezbytnějším, když svoboda sama o sobě přináší vedle jasných stránek a prospěchu steré nástrahy a nebezpečí, především úpadek péče a smyslu pro zájmy celonárodní. Proto posvětili jsme ústav tento památce nesmrtelného tvůrce sokolství dr. M. Tyrše, jehož učení o podmínkách bytí a pokroku národa stalo se nám evangeliem, ukazujícím dráhy do příštích dalekých věků. Zde v tomto svém stanu chceme soustřediti veškeré prostředky a síly, jimiž jest ovládána a řízena stále rostoucí a mohutnící naše

organizace, čítající dnes přes 600 000 duší, sdružených pod prapory více než 3200 jednot sokolských. Zde vedle ústřední správy, předsednictva připadá rozsáhlý úkol našemu náčelnictvu především výchovou mladého dorostu cvičitelského, pro nějž zřízeny zde školy moderně upravené a všemi prostředky opatřené s touto nádhernou tělocvičnou, byty, studovnami, lázněmi a učebními pomůckami, čímž doufáme doplňovati pravidelně a vydatně řady našeho do krajnosti obětavého cvičitelstva, jemuž je svěřen nejtěžší úkol výchovy nových pokolení. Zde budou moci rozvinouti nejvydatnější činnost četné odbory Československé obce sokolské, tvořící dnes složitý program rozsáhlé činnosti naší, jako odbor vzdělávací, dorostový a žákovský, zdravotní, úrazový, menšinový, umělecký, stavební, biografický, statistický a jiné, jež zaměstnávají denně na sta osob nezištně a do úmoru obstarávajících stále rostoucí potřeby sokolského tábora. V tom velkém závodu ušlechtilých srdcí zříme nejvýmluvnější doklad vysoké hodnoty a mravní ceny věci naší, jež jako žádná

jiná dovede upoutati tisícové pracovníky, posvěčující své bytosti jejímu zduřu a postupu ideje, jež se jim stala nadějí a vírou celý život jich vyplňující.

Odevzdáváme proto dům tento svému určení, povznesení, zušlechštění a zabezpečení všeho lidu československého, jemuž platí naše služby, naše láska a naše životy. Nechať dům tento jest nevysychajícím bohatým zřídlem národního štěstí. Jest otevřen a věnován všemu lidu našemu, jenž sdílí naše touhy po pokroku, volném rozvoji a jest pevnou záštitou jeho budoucnosti a svobody.

Dr. Josef Scheiner, 24. května 1925

USILOVÁNÍ O DŮM TYRŠŮV

Jedním z hlavních iniciátorů vzniku Tyršova domu byl starší bratr náčelníka ČOS Jindry Vaníčka Karel. Zatímco Jindra pečoval v Sokole o tělesný vývoj cvičenců, Karel se zaměřil na duševní část sokolské výchovy. Jako jeden z prvních členů vzdělávacího odboru se stal kronikářem Sokola, iniciátorem sokolského slibu a ve své době největší autoritou ve výkladu sokolských ideálů. V roce 1923 byl vyzván, aby zavzpomínal na celý průběh snahy o výstavbu Tyršova domu.

■ Karel Vaníček, Vzdělávací odbor ČOS, 1923

Byl jsem vyzván, abych k vložení do pamětního kamene domu Tyršova dodal rukopis prvního článku svého „Dům sokolstva“ (Věstník sokolský r. 1909), já nad to přidal jsem další článek svůj „Dům Tyršův“ (Věstník sokolský r. 1921). Značí to asi počátek a konec mého „ceterum autem censeo“..., jímž jsem

v mezidobí zmíněných statí, tedy po 16 let opět a opět upozorňoval na nutnost vlastního domu sokolstva. Úsilí to bylo odměněno úspěchem aspoň tolik, že roku 1910 zřízena byla komise, které bylo se starati o vhodné místo pro postavení domu, neb o získání objektu, jehož by bylo možno vhodně použít

k účelům našim. Bratr František Beránek, architekt a stavitel, byl pověřen, aby vypracoval program stavební pro sokolský dům, vymezil náklad a opatřil kalkulaci úhrady. Jest zajímavě čísti jeho vývody tehdejší.

„Ke stavbě sokolského domu bylo by možno přikročiti bez újmy ostatní-

ho hospodářství ČOS za těchto podmínek:

1. Získá-li se pozemek ve vhodné poloze aspoň 450 čtverečních sáhů v nejvyšší ceně do 240 000 korun;

2. Bude-li tu stavební základ aspoň 300 000 K hotově;

3. Bude-li lze opatřit půjčku na 4 ^{1/2} % dalších 240 000 K;

4. Zvýší-li se dosavadní pravidelné příjmy ČOS tak, aby na zřízení a udržování místností pro ČOS mohlo být určeno ročně po prvních 12 let 7800 K a v dalších letech po 11 000 K ročně.“ Podmínky ty byly tehdy pro nás nesplnitelné.

Několik nabídek na koupi různých domů došlo, ale vše odloženo, až v roce 1913 byla nám nabídnuta budova Grandhotelu v Mariánské ulici. Tu zdálo se, že jsme již blízko cíle. Veliký dům ten zdál se pro naše účely dobře

zužítkovati a také cena jeho 600 000 K byla přiměřená. Nabídka byla tak lákavá, že předsednictvo požádalo výbor ČOS za plnou moc k vyjednávání o koupi. Ač souhlasu dosaženo, přece ke koupi nedošlo pro velkou zodpovědnost, vůči níž nebylo vůbec dostatek odvahy a rozhodnosti. Konečně snad to bylo i dobře v době, kdy na obzoru se již rýsovaly stíny přicházející vojny světové...

27. listopadu roku 1915 došlo k rozpuštění České obce sokolské a k soustavné persekuci sokolstva, jehož četní předáci se starostou dr. Josefem Scheinerem (též bratr Beránek výše zmíněný) byli uvězněni... Ale jmění ČOS bezmála 1 milion korun včas ukryto v pokladnách Pražské městské pojišťovny, pouze nějakých 20 000 K zabavila vídeňská komise vyšetřující, než zapečetila místností ČOS.

Po převratu 28. října 1918 ožila rázem ČOS a myšlenka vlastního domu přihlásila se silou zdvojenou; již v pokladní zprávě za rok 1919 setkáváme se s položkou „základ Tyršova domu“ z výnosu strhujících Neumannových „Kročeňů“... 151 599 Kč 38 h.

A pak přišel velkolepý slet (VII.) všesokolský roku 1920 a dne 12. prosince 1920 přednáší též bratr Beránek výborové schůzi ČOS návrh předsednictva tohoto znění:

1. Výbor ČOS se usnáší, aby pro potřeby ČOS postaven byl Tyršův dům.

2. Předsednictvo ČOS budiž nadáno plnou mocí, aby učinilo vše potřebné k zakoupení pozemku a brzkému provedení stavby.

3. K tomu účelu budiž věnovány 3 000 000 Kč z výtěžku VII. sletu a výnos záručního fondu sletového, pokud se jednoty zřekly částek, jež jim

měly býti vráceny. Peníz takto vypadající nechť tvoří základ pro postavení Tyršova domu.

Výbor návrh ten jednomyslně schválil, dráha uvolněna...

Bylo nyní třeba poohlédnouti se po příhodném pozemku, a tu vděčíme nejvíce bratru Beránkovi, jenž neúnavně pátral v tomto směru. Snaha jeho potkala se s úspěchem za pomoci pana stavebního rady Zlatníka ze státní regulační komise. Tento upozornil na několik objektů, z nichž nejvýhodnějším jevila se tzv. „stará zbrojnice“ dosud v majetku města Prahy. Po důkladném probrání a uvážení všech okolností rozhodlo se „kuratorium Tyršova domu“, aby jednáno bylo s obcí pražskou o prodeji sta-

ré zbrojnice. Schůze zástupců obou stran konána 16. února 1921 na radnici pražské a vedla ke stanovení kupní ceny 3 000 000 K (požadovány 4 mil.), za kterýž peníz sbor obecních starších prodej schválil ve své schůzi dne 3. března 1921.

Následovalo zaměření Zbrojnice (situační i budov) a pořízení plánů tehdejšího stavu, jakož i vypsání soutěže na získání projektů, která se končila 31. května 1922. Sešlo se 23 návrhů, z nichž udělena první cena návrhu architekta bratra Krásného. Rozhodnutí poroty bylo jednomyslné, schválilo tudíž předsednictvo ČOS ve schůzi dne 12. července 1921, aby vypracována byla smlouva s bratrem Krásným, kteráž také dne 28. srpna

1922 potvrzena. Pro podrobné seznámení původního stavu postaveno lešení kolem celého paláce Michnova a přikročeno k pracím ohledacím. Výsledek byl překvapující. Na fasádách zjištěno hojně sgrafit a chiaroscur, což ihned oznámeno magistrátu, státnímu úřadu památkovému i Klubu Za starou Prahu, kteréž svoje zástupce vyslaly (dr. Wirth, prof. dr. Birnbaum, dr. Wagner a arch. Masák). Zejména prof. Birnbaum studuje pečlivě celý palác a došel k poznání, že možno mluvit o 7 stavebních periodách paláce (3 renesanční, 3 z doby Michnovy a 1 erární).

Dne 6. října 1922 konána magistrátní komise pro povolení zbourání objektů, jež mají býti odstraněny (staré zchát-

ralé budovy vojenského eráru rakouského). Povolení dáno, stavby zbourány.

K návrhu náčelnictva usneseno, aby pod budovami tělocvičen zřízena byla zimní plovárna, jejíž nádrž vodní měla býti 50 m dlouhá a 11 m široká, hloubky od 1,70 m do 3,50 m. Odhadovaný náklad 1 500 000 K byl by však vzrostl na 3 500 000 K (zkouškami zjištěna ve 3 m hloubky spodní voda, takže bylo by nutno stavěti 6 metrů ve vodě, ježto celková hloubka byla by 9 m). Proto změněn rozsah o polovičku (délka pouze 20 m); i tak bude však jedna z největších zimních plováren v Evropě.

Pro paměť budoucím stůj zde výňatek ze zprávy bratra Beránka pro schůzi výboru ČOS 9. a 10. prosince 1922 v Brně.

„V odborných technických časopisech i v denních listech bylo lze čísti posudky a různé úvahy o způsobu výpsání a výsledku soutěže, o její předčasnosti, o nezpůsobilosti Zbrojnice k účelům Tyršova domu, podezírání poroty z nedostatku objektivnosti, projevování obav, jako by ČOS neměla dosti zájmu a citu pro udržení a umělecky i památkově správné znovuzřízení budovy Michnova paláce, bratru Krásnému upírána schopnost umělecká apod. Předsednictvu ČOS bylo zasláno z Klubu Za starou Prahu spolu s některými spolky architektů memorandum podobného obsahu, v němž doporučeno, aby se zrušilo vše, co dosud vykonáno, nový program aby byl sestaven, nová soutěž výpsána, bratři Beránek, Krásný a stavební odbor aby pohnáni byli k zodpovědnosti.

Kuratorium Tyršova domu i předsednictvo ČOS podrobily všechny výtky takto důkladné úvaze a došly přesvědčení, že zakládají se jednak na nedostatku informací, jednak že jsou rázu osobního, nebo vyplývají z neznalosti potřeb života sokolského.

Předsednictvo ČOS zaslalo Klubu Za starou Prahu odpověď, v níž vyličen dopodrobna postup v záležitosti Tyršova domu, že ani v nejmenším nebylo pracováno s vyloučením veřejnosti, že v soutěži na projekt TD bylo jednání naprosto dle podmínek, že v nejširší

míře jest poskytována možnost korporacím i znalcům z oboru stavebních památek, aby studovati mohli vše, co podnikáno jest na znovuzřízení paláce Michnova, že ČOS jest ochotna požádati o radu a dobrozdání znalců ve všech případech, kde jednotlivci bylo by těžko převzít zodpovědnost. Projevilo dále, že k projektantu stavby TD bratru arch. Krásnému má plnou důvěru, která se opírá jak o jeho odborné znalosti a uměleckou potenci, tak i o dlouholetou práci sokolskou.“

Nepřízeň určitých kruhů projevila se zvláště v otázce trojramenného schodiště k sálům v I. patře Michnova paláce, jehož přestavba byla stavební komisí schválena, ale zástupci památkových korporací odsouzena, ježto prý staré ono schodiště má historickou cenu jako jedinečný příklad renesančního schodiště toho druhu v Čechách. Vyhověli jsme námitkám a schodiště bude zachováno ve starém stavu, ale Klub Za starou Prahu si neodepřel, aby nás v novinách nenapadl poplašnou zprávou „o vandalském jednání“ se schodištěm tak památným. Proti tomu jsme se s důrazem ohradili a výsledkem byl, že Klub Za starou Prahu poslal ČOS dopis, ve kterém nám vyslovuje uznání za pietní péči dosud věnovanou paláci Michnovu. Zpráva do novin dostala se prý přehmatem kanceláře. Tak se s námi jednalo za všecku obětavou snahu naši.

Ještě jedno nebezpečí hrozilo DT. Dne 12. prosince 1922 konána magistrátní stavební komise, od které jsme se nadáli, že ukončí všechno to svízelné jednání, které po dva roky se vlekle. Komise zúčastnil se sám primátor dr. Karel Baxa, oceňuje tak význam dne, kdy ČOS přikročuje ke stavbě vlastního domu. Komise skončila návrhem, aby uděleno bylo povolení ke stavbě.

Zatím rozhodovalo se současně ve státní regulační komisi o výsledku soutěže na regulaci území Malé Strany mezi mostem Karlovým a mostem Legií. Vyskytl se návrh na komunikaci přes náš pozemek, kolem zadní fronty Michnova paláce do ulice No-

vodvorské a přes veškerý náš odpor byl vsunut do magistrátního výnosu o povolení stavby odstavec, jímž se ČOS ukládá povinnost, aby v plánech na stavbu TD bylo pamatováno na umožnění této nové komunikace, když by v budoucnu mělo k ní dojít. Jen s napětím všech sil a hlavně zákrokem starosty města dr. Baxy byl onen článek z magistrátního výnosu o povolení stavby vynechán. Tak ubránilí jsme celistvost domu Tyršova.

A již výpsány nabídky k zadání všech prací, jak postupně za sebou jdou, práce utěšeně postupuje a jest naděje, že nedostaví-li se zvláštní překážky, bude koncem roku 1923 hotova stavba křídla na Újezdě a palác Michnův, ostatní budovy pak že budou pod střechou. Na podzim roku 1924 může býti celá stavba ukončena. Na zdar!

100 LET TYRŠOVA DOMU A CO BYLO PŘED NÍM

Letos v květnu je tomu přesně sto let, kdy sportovní, vzdělávací a kulturní zařízení známé jako Tyršův dům otevřelo své brány. Stalo se tak ve dnech 23. a 24. května 1925. Rovněž výstava 100 let Tyršova domu a co bylo před ním otvírá brány – do minulosti. Divákům představí, co vše se v uplynulých sto letech v prostorách Tyršova domu odehrálo, k čemu dům sloužil a jak byl vnímán. Historie tohoto stavebního objektu ale sahá daleko před rok 1925. Následující řádky nás proto zavedou až do 17. století, ve kterém byl postaven tzv. Michnův palác, nejstarší část dnešního Tyršova domu.

S Tyršovým domem je letos spjato ještě jedno důležité výročí. Dne 6. července uplyne 160 let od narození architekta Františka Krásného (1865–1947), který v roce 1922 vyhrál architektonickou soutěž na přestavbu Michnova paláce do multifunkčního Tyršova domu. Krásný studoval na vídeňské Akademii výtvarného umění pod vedením Karla von Hasenauera a Otto Wagnera. Patřil k významným osobnostem české secese, avšak ve 20. letech, kdy pracoval na návrzích Tyršova domu, se ve své tvorbě přiklonil k jednoduššímu stylu. Vycházel vstříc jak připomínkám Klubu Za starou Prahu, tak Státního památkového úřadu.

Díky Krásnému představuje Tyršův dům vkusné propojení raně barokní architektury s architekturou 20. století.

Ke vzniku článku vycházejícího z výstavy důležitými informacemi a obrazovým materiálem přispělo několik institucí a osob: Archiv hlavního města Prahy (Sbírka fotografií, sign. II 31, VI 23/15, VIII 1197, VIII 1259), Archiv města Plzně, Česká obec sokolská, České vysoké učení technické, Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze, Nakladatelství Lidové noviny, Památník národního písemnictví – Muzeum literatury, Oddělení tělesné výchovy a sportu Národního muzea, Petr Uličný a Vojenský ústřední archiv. Jim všem náleží za jejich ochotu a pomoc upřímný dík.

■ Adéla Boháčová a Martin Klement, Oddělení Vzdělávatelského odboru ČOS

VŠUDE A NIKDE V HOSPODĚ, V BYTĚ I V PALÁCI

Od roku 1889 byly sokolské jednoty zastřešeny organizací zvanou Česká obec sokolská. Ačkoli byla největ-

ší českou organizací, neměla žádné reprezentativní sídlo. Předsednictvo ČOS se zprvu scházelo v hospodách nebo v bytě starosty Jana Podlípého, posléze Josefa Scheinera. V roce 1910

si ČOS pronajala několik místností v paláci Sylva-Taroucca v ulici Na Příkopě (obr. 1 a 2), kde nakonec zůstala 15 let. Odehrálo se tu přes 5000 schůzí a porad. Během první světové vál-

1

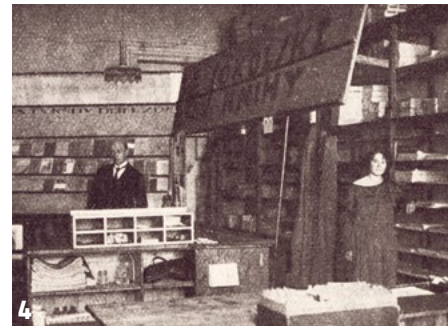
ky sem opakovaně chodila zabavovat spisy zvláštní soudní komise z Vídně.

PO CELÉ PRAZE

Palác Sylva-Taroucca byl pouze jeden z objektů, které ČOS využívala pro

své účely. Kanceláře úrazového odboru, katastr členstva či administrace sokolských periodik sídlily v Colloredo-Mansfeldském paláci (obr. 3 a 4). Do někdejšího zámku Santoška byla zase v roce 1914 umístěna mu-

zejní sbírka ČOS. Pro větší jednorázové akce, například pro schůze výboru nebo pro cvičitelské školy, se využívaly prostory, v nichž bylo zrovna volno. Práce ČOS se tak odvíjela na několika místech po celé Praze.

ČOS HLEDÁ DŮM VIZE KARLA VANÍČKA

Absence vlastního ústředního sídla brzdila ČOS v rozvoji. Nejenže z logistického hlediska bylo nepraktické pronajímat si místnosti v různých částech Prahy, ale kvůli chybějícím prostorám pro ubytování a cvičení mohla ČOS pořádat své cvičitelské kurzy pouze jednou ročně. Bez střediska také vážla komunikace, neboť sokolové přijíždějící do Prahy se ne-

měli kde scházet. Člen vzdělávacího odboru Karel Vaníček (obr. 5) proto přišel s ideou „sokolského domu“. V jednom článku z roku 1906 nastínil jeho velmi promyšlenou představu (obr. 6).

OÁZA V POUŠTI ZTRACENÝCH NADĚJÍ

Vaníčkovy iniciativa vedla v roce 1910 ke zřízení komise, která měla pro nové sídlo ČOS najít vhodný objekt. Po první světové válce čelila komi-

se nepříznivé situaci: „konjunktura obchodní“ byla tatam, navíc „v Praze bylo již skoupeno nebo zabráno kdejaké místo a objekt“. Státní regulační komise nakonec doporučila bývalou zbrojnicu na Malé Straně. Při první prohlídce této „poslední oázy v poušti ztracených nadějí“ na začátku roku 1921 byli delegáti ČOS zděšení. Stanuli před ruinou (obr. 7 a 8), o které by nikdo neřekl, že kdysi byla výstavním palácem.

5

8

ČÍSLO 5.

V PRAZE, DNE 10. BŘEZNA 1906.

ROČNÍK X.

VĚSTNÍK SOKOLSKÝ

Vychází vždy 10. a 25. v měsíci. Předplácí se na rok 3 K. Redakce nalezá se v místnostech tajemnického úřadu Č. O. S. Praha, Ferdinandova třída „Šlikův palác“. Administrace nalezá se v tiskárně Dr. Ed. Grégra a syna v Túních. Peníze přijímá pokladník Č. O. S. Reklam. se nepečeti a přijímají do 8 dnů.

LIST ČESKÉ OBCE SOKOLSKÉ

Tajem. úřad Č. O. S. Praha II. Ferdinand. tř. „Šlikův palác“.

KAREL VANÍČEK:

DŮM SOKOLSTVA.

Jen k popudu „Vzdělávacího odboru České Obce Sokolské“ napsal jsem následující řádky. Návrh, aby Č. O. S. vlastní dům si postavila, učinil jsem sice již před několika léty, ale byl patrně pokládán za předčasný a jakožto takový odložen; věře, že věc prospěšná časem sama si cestu proklestí, spokojil jsem se s faktem tím a nezmínil se ani slovem více o návrhu řečeném.

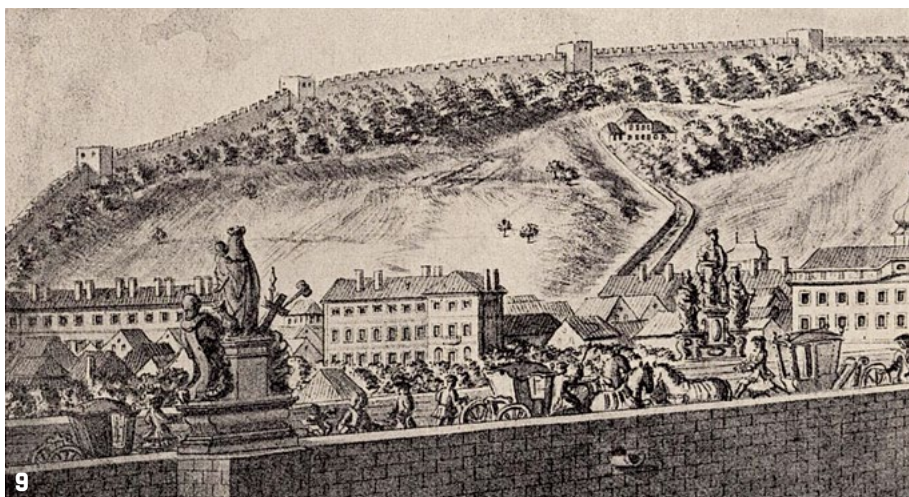
Dříve, než jsem se nadál, došlo ke vzkříšení: vzdělávací odbor Č. O. S. sám oživil otázku „domu Sokolstva“ a probrav ji ve schůzi, uložil mně, bych o věci napsal článek informativní. Vyhověl jsem, pokud stačil nevalný rozhled můj; hlavní slovo zůstane ovšem vyhrazeno odborníkům jednak stavebním, jednak finančním. Bez okolků přistupuji k vyčtení důvodů, pro které pokládám za vhodné, ba za nutno, aby zřízen byl vlastní dům Č. O. S. Jsou to důvody:

1. mravní (nezávislost Č. O. S. i co do místnosti);
2. hospodářské (lepší zužitkování jmění spolkového);
3. čistě spolkové, a to:
 - a) správní (kanceláře, místnosti ke schůzím a pod.);
 - b) technické (místnosti pro kursy cvičitelské, vzorná tělocvična),
 - c) vzdělávací (knihovna, čítárna) a
 - d) historické (museum sokolské); konečně
4. všeobecně národní (majetek v rukou českých, represen-

6

OD DOMKU K PALÁCI NEJSTARŠÍ HISTORICKÉ STOPY

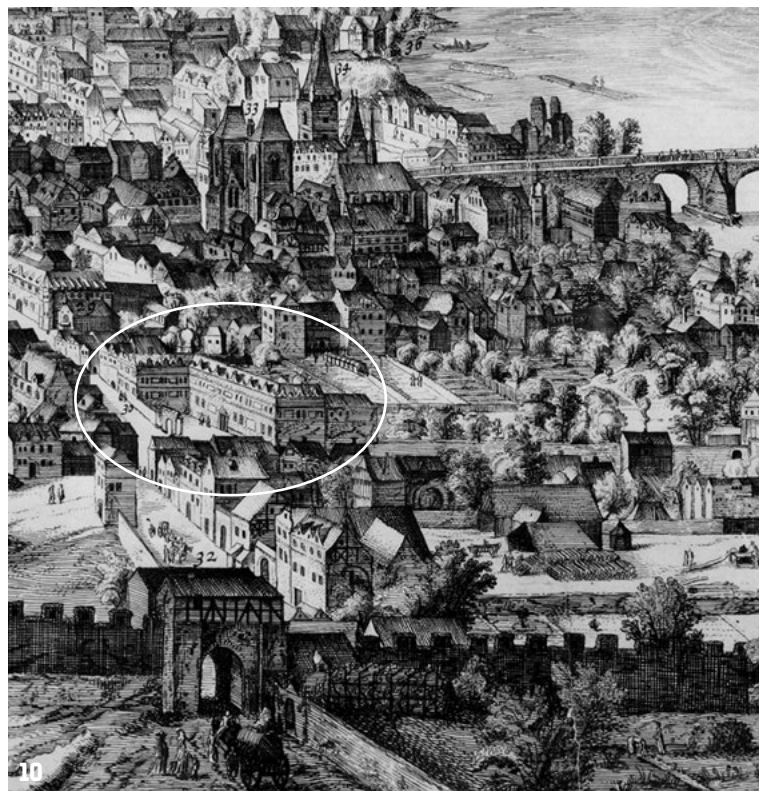
Pozemek, který si sokolové v roce 1921 přišli prohlédnout, měl bohatou stavební historii. Původně zde stával viniční domek obklopený sady a vinicemi, později jej vystřídal klášter s kostelem. Během 16. století byl na tomto místě vybudován letohrádek přestavěný poté na renesanční palác s okrasnou zahradou (obr. 9 a 10). Na jaře roku 1623 jej zakoupil Pavel Michna z Vacínova. Jsou to právě Michnové z Vacínova, již se zasloužili o současnou podobu některých částí dnešního Tyršova domu.

9

MICHNOVÉ Z VACÍNOVA

Rod Michnů z Vacínova, v jehož erbu je vyobrazen lev a orlice (obr. 11), dnes není příliš známý. V první polovině 17. století však patřil Pavel Michna k nejvlivnějším mužům (obr. 12). Během stavovského povstání v letech 1618–1620 stál na straně Habsburků – na straně, která se ukázala být tou vítěznou. Získal přízeň císařů, zastával významné funkce a v roce 1627 byl povýšen do stavu hrabat Svaté říše římské. Scelil rozsáhlé pozemky nákupem zkonfiskovaného majetku českých stavů včetně malostranského paláce. K výrazné přestavbě přistoupil jeho syn Václav.

MICHNŮV PALÁC PODLE ITALSKÉ MÓDY

Přestavba malostranského paláce byla mimořádně nákladná. Probíhala během 30. a 40. let 17. století. Původní palác nechal Václav Michna přestavět a rozšířit o zahradní trakt s reprezentativními místnostmi. Podle projektu měl mít tento trakt symetrickou fasádu se středovým rizalitem (obr. 13). Dokonče-

no bylo ale pouze letní křídlo s bohatou štukovou výzdobou (obr. 14). Z jeho oken se otevíral pohled na zahradu s letohrádkem (dnes Skautský institut), mlýnem Huť (dnes kavárna Mlýnská) a grottou – umělou jeskyní se sochařskou výzdobou.

O stavbě samotné nemáme mnoho dokumentů. Václav Michna se musel zodpovídat z otcových spekulací

s konfiskáty i z nejasností v účetnictví, a tak se jediné dochované archíválie dotýkají jeho krachu. Neznáme jméno architekta ani stavitele, stavba nicméně vychází z římské architektury a historici umění ji hodnotí jako „dlouho zapomenutou a nyní objevenou perlu římského baroka“ či „nepochybně tu nejzvláštnější architekturu 17. století v Praze“.

13

14

150 LET V RUKÁCH ARMÁDY ZBOJNICE V OKRASNÝCH ZAHRADÁCH

Po smrti Václava Michny objekt vystřídal několik majitelů, až jej v roce 1767 zakoupila císařsko-královská armáda. V jejích rukách setrval následujících 150 let. Palác byl přeměněn na výrobu střelných zbraní a sloužil též jako sklad (obr. 15). Tímto využitím byl značně poškozen. Vojsku navíc budova příliš nevyhovovala, proto byla na celé ploše okrasných zahrad postavena nová čtyřkřídlá zbrojnice s vnitřním nádvořím, zbořená až v roce 1922.

ÚPRAVA PRŮČELÍ DO ÚJEZDA

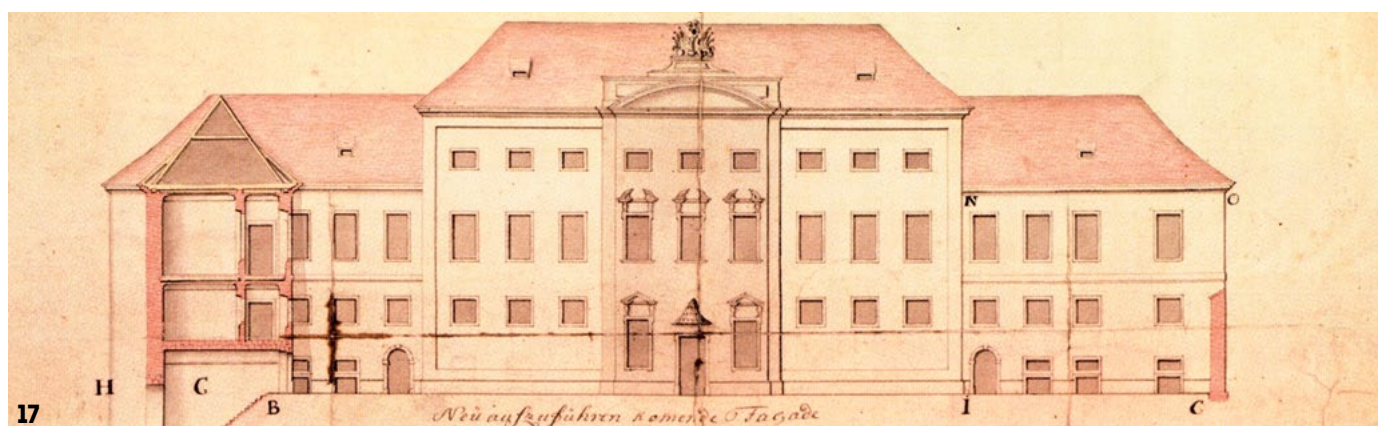
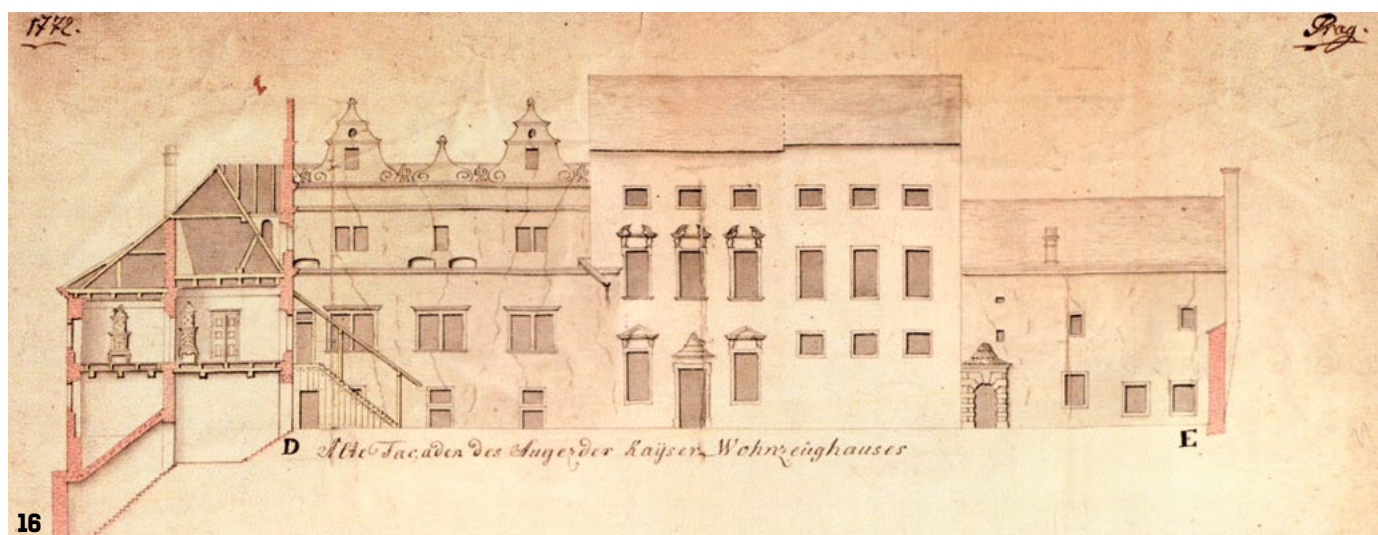
Vstupní průčelí směrem od Újezda nebylo za Michnů nikdy dokončeno

(obr. 16). Bylo upraveno až armádou v 70. letech 18. století v klasicistním stylu do podoby, jak je vidíme dnes. Návrh přestavby pochází pravděpodobně od architekta Jana Ferdinan-

da Schora. Stavitel upravil průčelí do stejné výše po obou stranách středního vestibulového traktu a docílil tak symetrie. A fasáda nezůstala bez výzdoby (obr. 17).

15

VOJENSKÁ ČTVŘT MALOVANÁ ENCYKLOPEDIE

Historik umění Vladimír Denkstein ve vzpomínkách popsal Malou Stranu svého mládí – a pozdější Tyršův dům – takto: „Žluté kasárny“ (dnes Tyršův dům) byly pozoruhodné tím, že nějaký zručný vojenský malíř na tuto základní plochu hlavního průčelí i na bok vymaloval ve velkém měřítku množství „letadel těžších

vzduchu“ různého typu i výrobních značek, jednoplošníky, dvouplošníky a snad také, pamatuji-li se dobře, italské trojplošníky i čtyřplošníky typu Caproni. Snad tam byly i „stroje lehčí vzduchu“ čili vzducholodě značky Zeppelin.“ (Obr. 18.)

Michnův palác nebyl jediným vojenským objektem, jež Denkstein jako student míjel cestou na gymnázium: „Chvilíčku jen postál u těch kasáren

s malovanou encyklopedií leteckého průmyslu a už jsem byl u druhých kasáren, četnických (v bývalém kostele sv. Maří Magdaleny).“ Mimo to procházel také kolem dnes již neexistujících újezdských kasáren, které stály v místě dnešní sakurové aleje na Újezdě. K nim přes právě otevřený most císaře Františka I. (dnes Legií) mířil i František Josef I. při své návštěvě Prahy v roce 1901 (obr. 19).

SOUTĚŽ NA STAVBU TYRŠOVA DOMU KDYŽ SOUTĚŽ, TAK SOUTĚŽ!

ČOS zakoupila někdejší zbrojnici v únoru roku 1921. Tehdy byl objekt v dezolátním stavu. Architektům Krásnému (obr. 20),

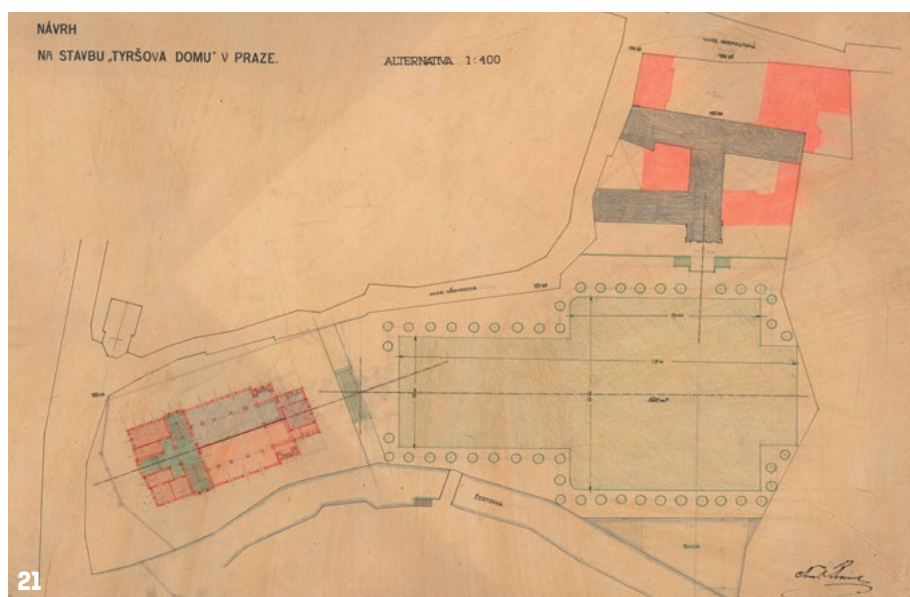
Beránkovi (obr. 21), Dryákovi a Petrů byly zadány projekty na přestavbu, ty pak byly projednány se stavebním odborem ČOS a Státním památkovým úřadem. Klub Za starou Prahu však upozornil, že

by bylo vhodné vypsát veřejnou soutěž. ČOS Krásného oslovila, aby vedle soutěže vypracoval zvlášť svůj projekt. To však prý architekt se vši rozhodností odmítl a prohlásil: „Když soutěž, tak soutěž.“

ARCHITEKTONICKÝ NÁVRH KRÁSNÉHO

Do architektonické soutěže bylo přihlášeno 23 anonymních projektů, z nichž porota v létě roku 1922 jednomyslně vybrala vítěze. První cenu získal návrh s heslem „Čertovka“ – jednalo se o nový projekt Františka Krásného. Na severní straně navrhoval Krásný připojit k Michnovu paláci křídlo zahrnující mimo jiné tělocvičnu, jejíž fasáda měla být prolomena desítkou polokruhově zaklenutých oken (obr. 22). Kromě celkové rekonstrukce objektu navrhl Krásný také interiéry Tyršova domu, včetně unikátního nábytku (obr. 23).

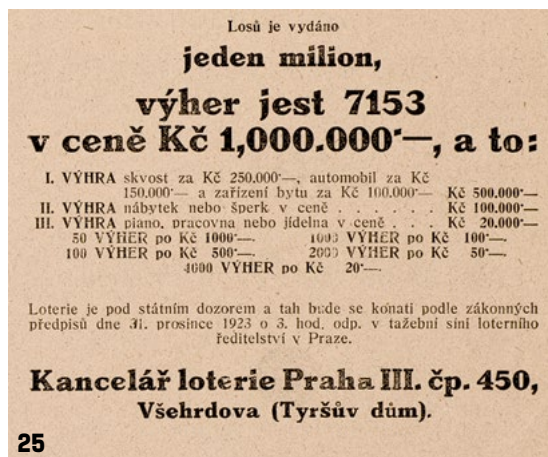

STAVÍ SE TYRŠŮV DŮM KDO TO ZAPLATÍ?

Tyršův dům nevyšel ČOS levně. Jenom pozemek s ruinou bývalé zbrojnice ji stál 3 miliony korun. Náklady na úpravu objektu, přístav-

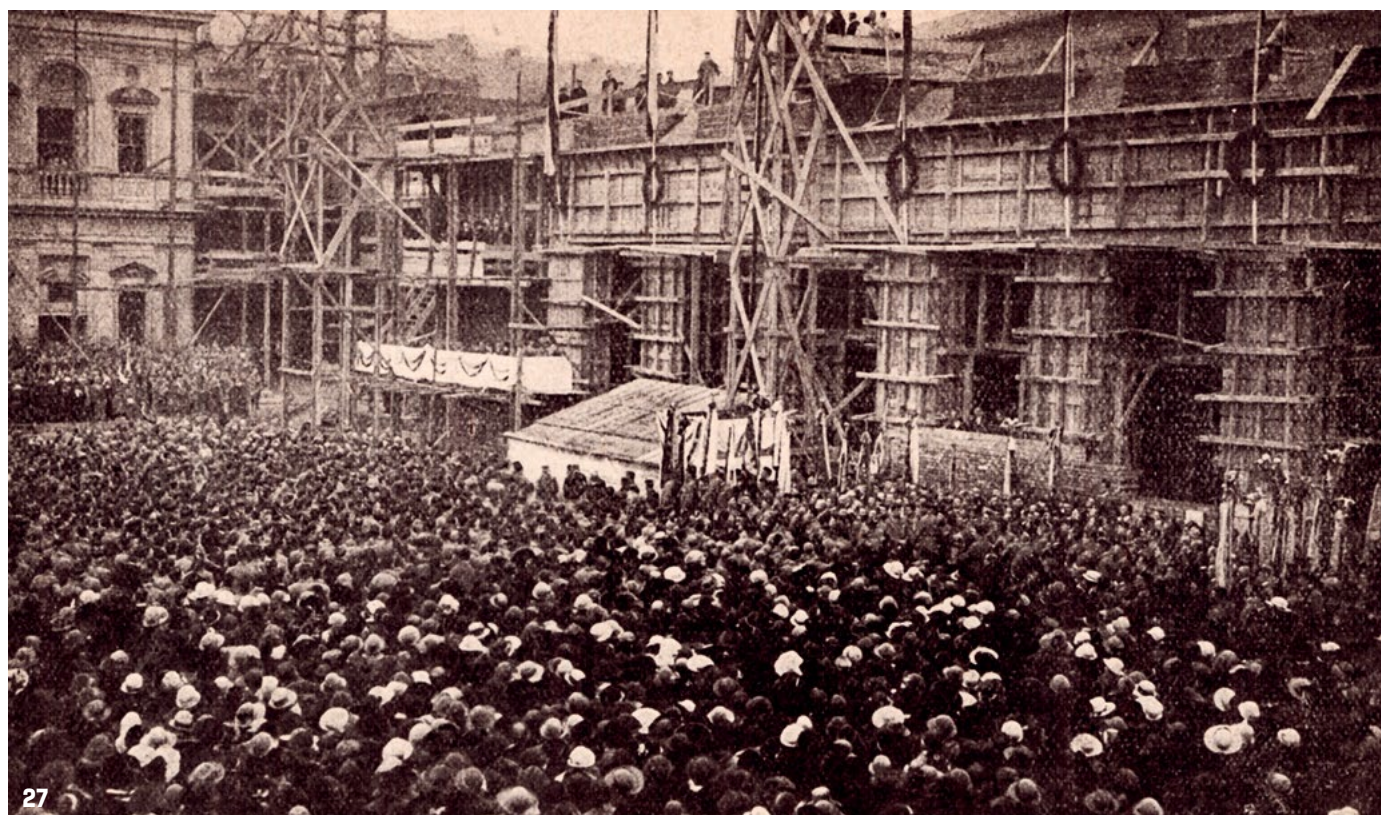
by dalších budov a vybavení si vyžádaly dalších 20 milionů. Pozemek se podařilo zaplatit z výtěžku sletu v roce 1920. Další finance se získaly pomocí darů, vypsána byla též věčná loterie (obr. 24 a 25) a člen-

ská daň, ale obojí skončilo nevalně. ČOS tak náklady na Tyršův dům hradila hlavně „výpůjčkami hypotekárními a zápůjčkami od žup a jednot“. Většinu z nich splatila až díky sletu v roce 1926.

ZAŽDĚNÉ DOKUMENTY

Upravovaný Michnův palác a nově budované křídlo se 28. října 1923 staly kulísou slavnostního kladení základních kamenů Tyršova domu. Slavnost byla zahájena sokolským průvodem, který kráčel od „Fügnerovy sokolovny“ (sídla Sokola Pražského) k Tyršovu domu. Na jeho nádvoří poté asi 10 000 účastníků sledovalo, jak starosta ČOS Josef Scheiner, „bled a rozechvěn“, vložil vzácné dokumenty do schránky, která byla společně s kameny z různých částí Československa a Jugoslávie zazděna do tělocvičny (obr. 26 a 27).

HRAD OTEVÍRÁ SVÉ BRÁNY VELKÉ DNY

Slavnostní otevření Tyršova domu probíhalo v sobotu 23. a v neděli 24. května 1925. Velkolepě pojatá akce sestávala z tělocvičných vystoupení, průvodu Prahou (obr. 28), projevů i koncertů. Nedělního programu se v Tyršově domě účastnili četní politici včetně prezidenta Masaryka (obr. 29). Ovšem tu a tam prý bylo vidět zachmuřené tváře těch,

kdo se nedostali na některý bod programu, a vyskytly se i „nepříjemnosti etiketní“, neboť údajně scházel smysl „pro jemné odstiňování, kdo a jak má být pozván, jak má sedět a s kým mluvit“.

HRAD, PEVNOST, CHRÁM

V sokolském tisku se o Tyršovu domu psalo jako o překrásném květu vyrostlém díky obětavosti sokolů. Objevova-

ly se ale také metafory jako „náš hrad“ či „chrám Pravdy, Krásy a Síly“ (obr. 30 a 31). Starosta ČOS Josef Scheiner mluvil o „pevném týnu a tvrzi“ všeho sokolstva. Tento způsob vyjadřování naznačuje, že byl areál Tyršova domu roku 1925 sice otevřen, ovšem zároveň jakoby obehnan imaginární zdí, oddělující okolní čtvrť od sakrálně pojatého prostoru, v němž se život odehrával v souladu se sokolským světonázorem.

28

30

S VĚSTNÍK SOKOLSKÝ

List Československé Obce Sokolské

R. XXVII.

Vydáno 21. května 1928.

Číslo 29.

TYRŠŮV DŮM.

K jeho otevření napsal Fr. S. Procházka.

Sešlo se bratrstvo srdci a duchů,
jak Tyrš je na podátku snil,
a vyplnilo skutky jeho tuchu.
Tak po vítězství sokolských všech sil,
z nichž vzrostly husitské voje nové doby
a Žižkův prapor rozvinuly za svobodu,
dnes přes nepřítelů zlých a jejich zloby
svůj dům — svůj hrad jsme dali svěmu rodu.
Na klíně Matičky hnízdo Sokolů,
bdělá stráž našich úkolů,
hrad bezpečný a nedobytný,
kam Vlast se schová, kdyby ve dnech zlých
ji zradit chtěly pikle falešných —
a nad ním souhvězdí zjev trpětný.

31

S VĚSTNÍK SOKOLSKÝ

List Československé Obce Sokolské

R. XXVII.

Vydáno 28. května 1928.

Číslo 21.

František Hrbek:

TVŮJ DŮM — NÁŠ HRAD.

Nadutá pýcha stavěla ten dům
pro radovánky zpupných kořistníků,
krev, pot a mozoly truchlivých robotníků
tmelily jeho základy. A k nebesům
zněl z něho číší finkot, halas cházky cizí,
opile vítězstvím nad skleslým národem,
co tento zdeptaný bíl hlavou o tvrdou zem,
stván beznadějí, že kdy protiventství zmizí.
Stíhané zraky v domu tcm své hanby pomník zřely;
stavěly generace jej, však přec nedostavěly —
dům pýchy.

29

VŠUDE JE ŽIVO A VŠUDE RUŠNO EDUKACE A PROPAGACE

Po otevření Tyršova domu začalo být v jeho areálu „všude živo a všude rušno jako v opravdové zbrojnici“. Kromě místností pro administrativu se totiž v tomto multifunkčním prostředí nacházelo také edukační centrum ČOS – od července roku 1925 zde fungovala stálá cvičitelská škola (obr. 32), využívající tělocvičnu, bazén a letní cvičiště, ovšem na škole-

ni sem jezdili též vzdělavatelé. Tyršův dům byl dále sídlem prodejny ČOS (obr. 33), nakladatelství ČOS a redakcí sokolských periodik, zodpovědných za propagaci sokolského světónázoru.

VĚDA A PAMĚŤ

Nakladatelství ČOS se v Tyršově domě staralo také o zařízení odborné knihovny, která nakonec čítala přes několik tisíc svazků (obr. 34). Důle-

žitým zdrojem informací se knihovna stala zejména pro Komisi mediků, která v rámci Zdravotního odboru ČOS zpracovávala v Tyršově domě tělovýchovně-lékařskou bibliografii. Pro historické poznání mělo význam Sokolské muzeum v přízemí Michnova paláce (obr. 35). Sokolům sloužilo rovněž jako místo kolektivní paměti, zvláště když zde bylo umístěno kolumbárium s urnami významných zesnulých sokolů.

32

34

33

35

KARÁSKOVA GALERIE PRAŽSKÁ ALBERTINA

Tyršův dům sloužil také umění. V neděli 17. května 1925, pár dní před slavnostní inaugurací Tyršova domu, byla v Michnově paláci otevřena Karáskova galerie (obr. 36 a 37). Její zakladatel Jiří Karásek ze Lvovic začal sbírat umění v 90. letech 19. století poté, co navštívil vídeňskou Albertinu. Tehdy pojal myšlenku, že by si také Praha

zasloužila svoji sbírku grafik a kreseb. Ze svého skromného platu c. k. poštovního úředníka vytvořil rozsáhlou sbírku děl, kterou v roce 1924, po 30 letech od návštěvy Albertiny, věnoval ČOS.

30 LET ŘEDITELEM

Karásek galerii vedl, prováděl po expozicích a sbírky dále rozšiřoval. Po radcem v oblasti akvizic mu byl jeho

přítel, polský malíř Wlastimil Hofman (obr. 38), kterému v jednom dopise napsal: „Teď pod mojí galerií denně cvičí nazí sokolové, vzpomínám na vás, pane Wlasto, to byste našel modelů krásných těl“ (obr. 39). Galerii Karásek spravoval téměř 30 let až do své smrti v roce 1951. Roku 1955 byla zestátněna a převedena pod správu Památníku národního písemnictví. Sběrka nakonec čítala přes 50 000 předmětů.

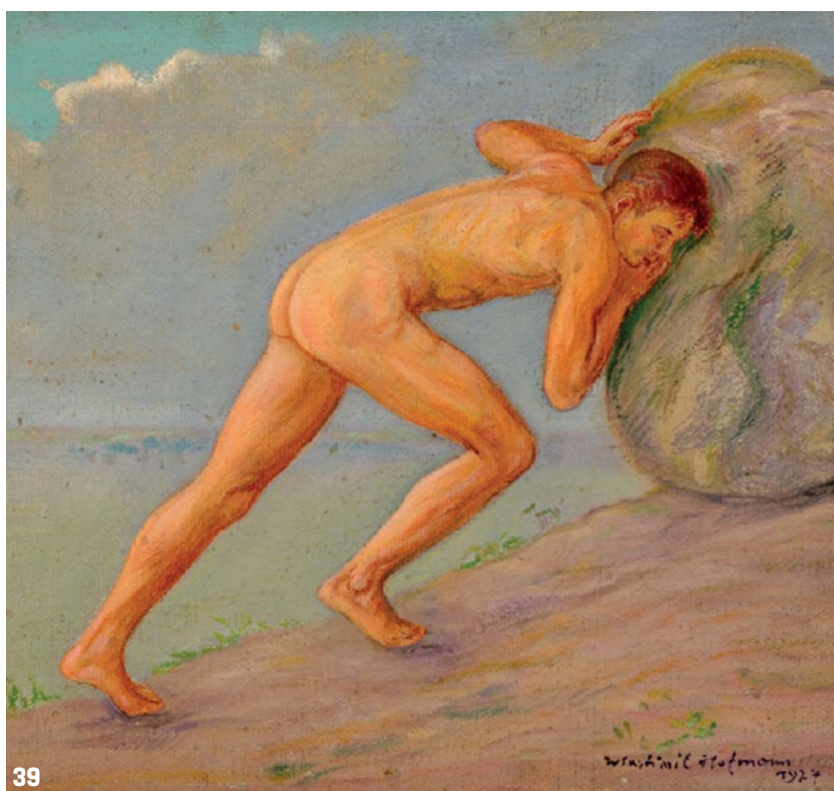
36

38

37

39

DŮM STRACHU A BOLESTI PAMÁTKY ZACHRÁNĚNÉ I ZTRACENÉ

Když byla ČOS v roce 1941 rozpuštěna, usídlil se v Tyršově domě majetkový úřad, který koordinoval likvidaci sokolského majetku. Valná část písemností a tiskovin měla být zničena. Někdejší pracovníkům ČOS se ale podařilo mnoho věcí tajně vynést nebo ukrýt. Velkou statečnost projevila Jiří Karásek, který ve své galerii schoval řadu knih

a dokumentů. Karáskova galerie stejně jako muzejní sbírka ČOS musely nakonec Michnův palác opustit. Při tom bylo nesčetně předmětů poškozeno, rozbito či rozkradeno (obr. 40 a 41).

NASLÁDLÝ KOUŘ NAD KAMPOU

Tyršův dům nakonec získala vojenská správa a přeměnila jej na lazaret. Nemocní a zranění byli po příjezdu nejdříve omýváni v bazénu a poté roz-

místováni po Tyršově domě (obr. 42 a 43). Někdejší sokolské muzeum se změnilo v jídelnu, zatímco místnosti náčelnictva v operační sály. Z něj sestry snášely amputované části těl do kotelny a vhažovaly je do koksového kotle. Kampou se prý nesl zápach jako „při hodech kanibalů“. Dokud skladiště tělocvičného náčiní za tělocvičnou nebylo přebudováno na márnici, leželi mrtví pacienti na chodbách.

STARONOVÉ VYUŽITÍ STUDOVAT SPORT

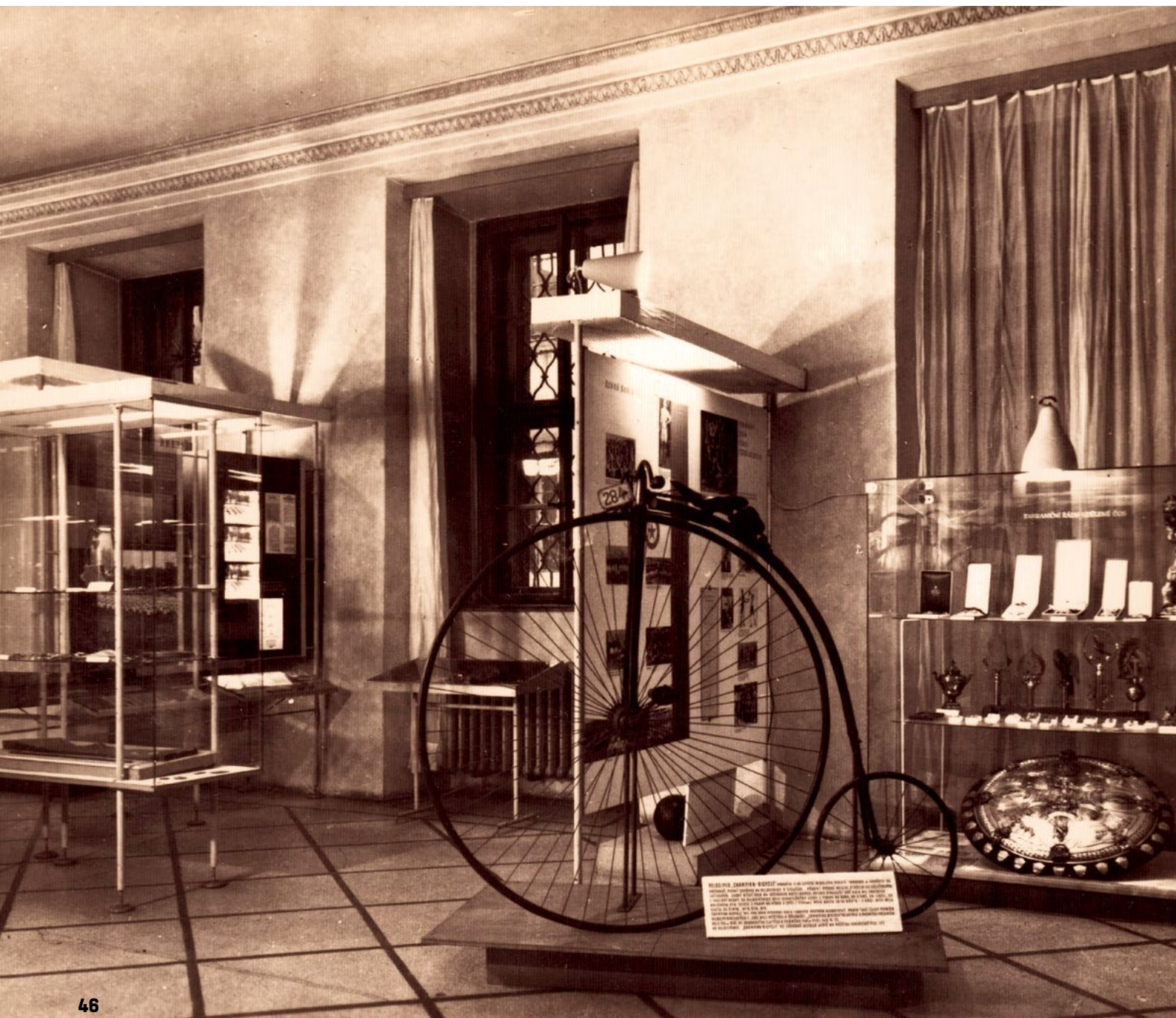
Po druhé světové válce využívala ČOS Tyršův dům až do svého rozpuštění v roce 1952. Novým uživatelem velké části areálu se poté stal Institut tělesné výchovy a sportu, známý pod zkratkou „insták“. Ustanoven byl jako nová vysoká škola vládním nařízením ze 7. dubna 1953 a v někdejším sídle ČOS našel pro svou činnost ideální zázemí. O šest let později byl institut pod názvem Fakulta tělesné výchovy a sportu začleněn do Univerzity Karlovy. Výuku v Tyršově domě absolvovalo téměř 4000 studentů z Československa i zahraničí (obr. 44 a 45).

NAVŠTÍVIT MUZEUM

Zatímco trakt s kanceláři a tělocvičnami byl v Tyršově domě od roku 1953 – podobně jako dříve – využíván

ke sportovní a edukačním účelům, Michnův palác měl nadále funkci výstavního prostor. Návštěvníci však nebyli zváni do Sokolského muzea, nýbrž do Státního muzea československé tělesné výchovy a sportu, které vzniklo spojením původní sokolské kolekce se sbírkami jiných sportovních organizací. Roku 1972 došlo k jeho přejmenování na Muzeum tělesné výchovy a sportu a k začlenění do Národního muzea (obr. 46 a 47).

POČÁTEK NOVÉ ÉRY NOVÉ VÝZVY

V restitučním řízení přešel Tyršův dům roku 1990 zpět do rukou ČOS. Navrátit do něj meziválečný ruch bylo ale stěží možné, zvláště když jeho prostory byly od roku 1956 bez Karáskovy galerie a od roku 2003 i bez muzea sportu – jeho vlastníku, Národnímu muzeu, byla totiž vypovězena smlouva o pronájmu nebytových prostor. Tyršův

dům navíc v roce 1998 postihl požár (obr. 48) a čtyři roky nato povodně (obr. 49). Třebaže ČOS do funkčnosti Tyršova domu investovala mnoho peněz i energie, zůstává pro ni tento areál nadále velkou výzvou.

NOVÁ PAMĚŤ

Zpočátku byl Tyršův dům ohromným pomníkem Miroslava Tyrše. Kromě pojmenování objektu na něj upomína-

ly i socha na nádvoří a busty v interiérech. Základní kameny Tyršova domu zase vyjadřovaly všeslovanské rozpětí Tyršovy idey. Na tuto komemorační tradici bylo v Tyršově domě navázáno po roce 1990 usazením pomníku Tyršovy matky a nových základních kamenů ze „slovanských“ hor. O novou vrstvu rozšířily sokolskou paměť dva pomníky perzekvovaným sokolům, odhalené v roce 2002 (obr. 50 a 51).

48

50

49

51

ZÁJEM O TYRŠŮV DŮM MÍSTO VÝZKUMU

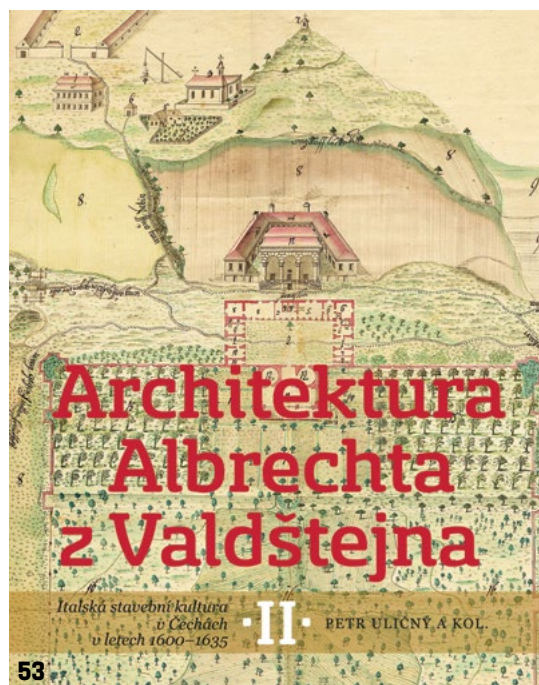
Pro svou mnohovrstevnatou historii poutal Tyršův dům již ve 20. letech 20. století pozornost historiků. V posledních letech se na jeho stavební dějiny zaměřili historici umění Pavel Vlček (obr. 52) a Petr Uličný (obr. 53). Podobnému tématu věnoval svou diplomovou práci Tadeáš Kadlec. V sokolském prostředí se historií Tyršova domu nejvíce

zabýval Zdeněk Bartůněk, od něž pochází populárně-naučná kniha Zrození z ruiny. Komplexní, fundovaný přehled dějin Tyršova domu stále chybí a mnoho témat zůstává ještě neprobádáno.

MÍSTO INSPIRACE

Areál Tyršova domu je v permanentním procesu změny. Jeho nejstarší část, Michnův palác, prošel do 19. století přibližně deseti přestavbami. Dal-

ší uskutečnil ve 20. letech 20. století František Krásný. Četné úpravy v interiérech prodělal Tyršův dům v době, kdy sloužil za války jako lazaret, a ve druhé polovině 20. století, kdy jej využívala Fakulta tělesné výchovy a sportu. Jeho podoba se mění i dnes. Nad tím, jak by Tyršův dům mohl vypadat v budoucnu, uvažoval nejen architekt Josef Pleskot, ale v roce 2024 také studenti ČVUT (obr. 54, 55 a 56).

NAROZENINOVÉ PŘÁNÍ GRAFFITI 17. STOLETÍ

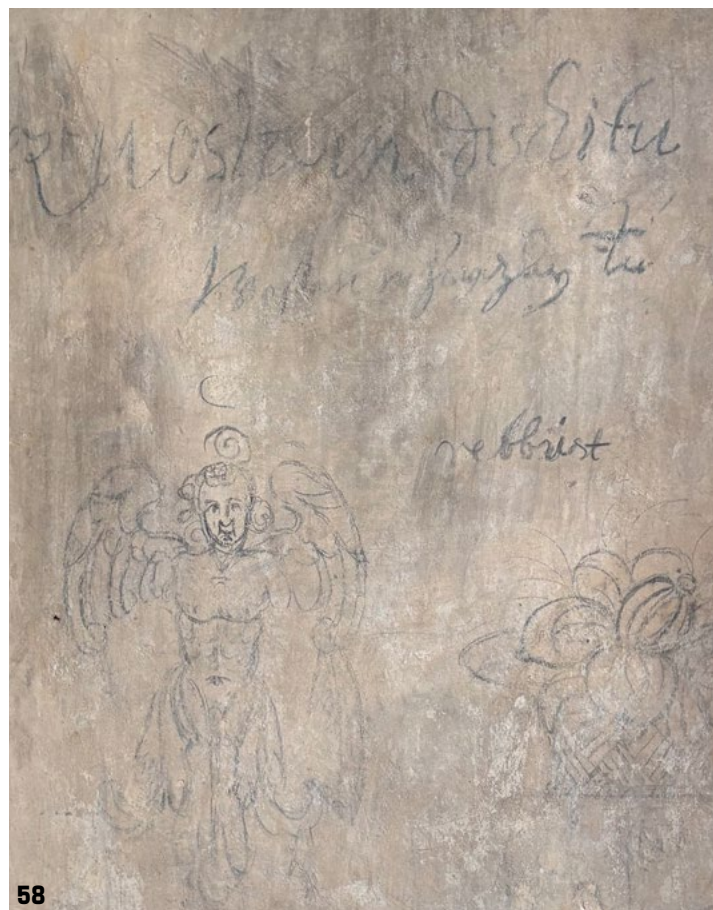
Závěr cesty historií Tyršova domu nás přivádí opět na začátek – do éry Michnů z Vacínova. Návštěvník si může dodnes v přízemních pokojích zahradního traktu Michnova paláce prohlédnout zajímavá graffiti ze 17. století. Jedná se o kresby olůvkem, které si štukatéri nakreslili na zeď

předtím, než výzdobu vyhotovili ve hmotě – ve štuku (obr. 57). Mezi kresbami se nacházejí některé prvky štukového dekoru, náčrty architektonických prvků nebo verše psané z dlouhé chvíle.

„SEZTU OSTAIN DISCHITU!“

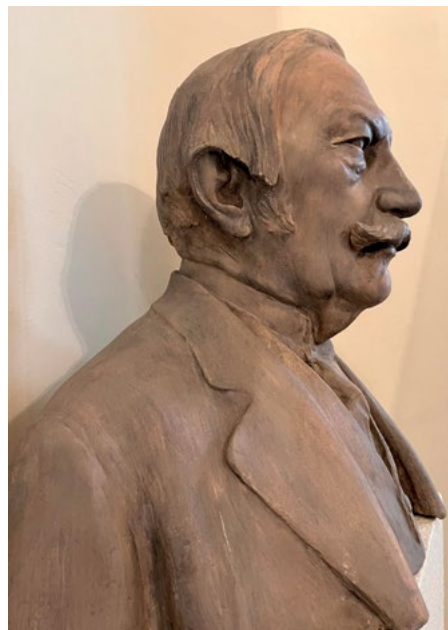
Jedna z omítkových sond odhalila dokonce i text, který je ve skutečnosti

úsměvným popěvkem. Italský štukatér se patrně od svého českého kolegy chtěl naučit tehdejší pražskou písničku a latinkou si na stěnu poznamenal: „Seztu ostain dischitu!“ Pod to jeho český spolupracovník dopsal správné znění verše: „Žes tu, ostaň vždycky tu!“ (obr. 58). Jak jinak ukončit vyprávění o Tyršově domě nežli právě tímto přáním.

KRÁSNÉHO PLZEŇ A KOTEROV

■ Kateřina Pohlová, Vzdělávací odbor ČOS

Busta Františka Krásného, která je vystavena v Tyršově domě v Praze

Když v letech 2014–2018 probíhal projekt 100 sokolských keší republiky, oslovil mě starosta Koterova František Bartovský, jestli bych mu nepomohla také jednu kešku udělat, a to

k osobě architekta Františka Krásného, který se vedle sokolovny narodil v dobách, kdy na jejím místě stál selský dům s hostincem. A kdo jiný by ho měl později přestavět na chrám tělocviku, kultury a pospolitosti než právě místní rodák. Keška vznikla v roce 2017 a do dneška ji nalezlo 566 hráčů geocachingu. Vybírám jednu zpětnou vazbu: „Když jsme se rozhodovali, kam vyrazit v mrazivou sobotu na geovýlet, padla volba na Koterov. Vůbec nelitujeme. Pěkně jsme se prošli, díky této kešce zjistili z listingu spousty zajímavých informací.“ Při vybírání tématu, kterým bych přispěla do tohoto časopisu, se mi hned vybavil Koterov. A tak se v následujících řádcích vrátím k tématu Krásného působení v jeho rodném regionu a k dějinám koterovské jednoty.

Koterov je dnes sice součástí Plzně, ale stále si od ní drží odstup alespoň jednoho pole a louky. Vesnická náves patří k nejhezčím, které může návštěvník v regionu vidět. Na jednom z domů čteme nápisy: „Dům tento by

dne 18. září 1843 požárem zničen, byl téhož roku pomocí Boží manželky Marii a Jakubem Krásných opět vystavěn.“ A druhý nápis: „Po opětném ohni dne 21. února 1901 přestavěno téhož roku Kateřinou a Vojtěchem Krásných.“ Jedná se o dům, kde se František Krásný 6. července 1865 narodil sedláku Jakubu Krásnému a matce Anně, rozené Huclové. Rod Huclů se také řadil k selským koterovským rodům. V prvním nápisu zmínění Jakub a Marie byli Františkovy prarodiče. Rod Krásných byl rozvětvený po okolí, neboť novorozený František měl za kmotry Martina Krásného, mlynáře z Černic, a Anežku Krásnou, selku z Kyšic.

VÍDEŇSKÝ ŽIVOT

V letech 1882–1885 studoval František Krásný na plzeňské průmyslové škole. Ta byla německá, i když na ní učili také Češi. Aspoň si zde osvojil němčinu a v roce 1891 byl přijat na Akademii výtvarných umění ve Vídni. Učiteli mu byli Karl von Hasenauer a Otto Wagner. První zmíněný náležel ke generaci architektů historizujících slohů a byl stoupenec novorenesance, druhý je symbolem nastupující moderny a autorem některých vídeňských secesních skvostů. A Františkovi se v životě hodilo obojí. Když začal projektovat v českých zemích, ty byly s novými vlivy přece jen pozadu. Nastupující secesi využil alespoň u zakázek soukromníků a řízením osudu tuto ambivalenci zužitkoval ještě i po první světové válce na zakázce Tyršova domu. Podmínky dané Památkovým úřadem byly takové, že nová stavba musí být sladěna s malostranským rázem budov a především s Michnovým palácem, jež by tělocvična neměla převyšovat. František Krásný tak mohl navázat i na ideu Miroslava Tyrše, který byl stoupenec novorenesance a nabádal, abychom si v českých

Pohled na zadní průčelí u návrhu plzeňského divadla nazvaného Ars Arti, který vypracovali architekti Krásný – Hoffmann

zemích vytvořili vlastní rukopis tohoto slohu. Jak víme, novorenesance je historizující sloh vycházející z renesance a ta se zas inspirovala v antickém Řecku, z kterého Tyrš coby estetik umění čerpal a odborně se antické době věnoval. Spojení Michnova paláce a nové tělocvičny v jeden Tyršův dům je proto něčím jedinečným, co se nedá zaškatulkovat k žádnému z architektonických směrů 20. let 20. století. A když se podíváme na další Krásného sokolovny, s Tyršovým domem mají společné to, že se snažil sladit vzhled budovy s prostředím. To vidíme například u sokolovny v Novém Kníně oproti sokolovně v lázeňských Poděbradech, obě vznikly ve stejnou dobu. Ta novoknínská se nachází na dohled od Brd a má ráz podhorské chaty. Ostatně přizpůsobení se místu vidíme i u sokolovny v Koterově. Ale nepřebíháme.

Už na škole vynikal Krásný svými pracemi a získával studijní ceny.

Po ukončení akademie ve svých třiceti letech si odbyl vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník. Byl sklonek 19. století a čerstvě vystudovaný architekt se rozhodl ve Vídni zůstat. Navrhoval stavby realizované ve Vídni, Lublani a českých městech. Ani na své rodiště nezanevřel. Naopak. Plzeň jako jedno z velkých rozvíjejících se měst vypisovala zakázky. A když ne město, tak movití majitelé modernizovali a stavěli budovy. Na dálku byl účasten i společenského života. Stal se spoluzakladatelem Občanské besedy v Koterově, které v roce 1889 věnoval knihy a peněžitý dar.

STAVBY V PLZNI

V roce 1897 se zapojil do soutěže na výstavbu nového plzeňského divadla. Návrh naprojektoval společně se svým spolužákem a dalším výrazným architektem pocházejícím z Moravy Josefem Hoffmannem. Získali druhé

Městský dům čp. 166 v ulici Bedřicha Smetany v Plzni. Postaven v roce 1898 podle projektu architekta Krásného.

PSALO SE V PLZEŇSKÉM OBZORU 2. II. 1898

Příznivá povětrnost letošního podzimu prodloužila stavební sezónu, která letos obohatila město naše četnými více neb méně pozoruhodnými stavbami. Zejména sluší se připomenouti, že četné vily na Lochotíně a ve čtvrti za rolnickou školou na Říšském předměstí povstaly a celá řada nových jest projektována. Je to první účinek vyhlídky na brzké spojení města našeho s periferií jeho pomocí elektrické tramvaje. Mezi nově zbudovanými letohrady budí pro své nezvyklé u nás vzezření „Vila Marie“, kterou pro pana Karla Kestřánka, sládka z Jihlavy, zbudoval podle plánů architekta pana Krásného z Vídně pan stavitel Kotek. Stavba ta je plodem nových směrů v architektonickém umění a je vlastně směsicí všech slohů, hlásajíc, že projektant její jest horlivým odchovancem vídeňské školy Wagnerovy, tuto však popustil své fantasii co nejvíce uzdu. Letohrad zbudován je pro dva nájemníky, z nichž každý má

zvenčí zvláštní vchod. V souterrainu je byt domovníka, letní jídelna, prádelna, mandl a sklepy. Zvýšený parter a I. patro obsahují po jednom bytu o 3 pokojích, verandě s krásnou vyhlídkou, kuchyně, pokoje pro služby, koupelny a spižírny. Podstřeší obsahuje 2 pokoje k obývání, nad tím pak jest vlastní půda, ze které vychází se na prostornou verandu, odkud je rozkošný rozhled. Nad vchodem do letohradu nalézá se reliéf od sochaře Jaroslava Maixnera, představující první hřích. Na zadní straně vychází se z loggie po schodech do zahrady. Na úpatí schodů postavena jest pergola. Roh mezi stranou východní a jižní tvoří věž, na níž sedí velká, mistrně provedená socha plzeňského dudáka Kaňáka v 1½ skutečné velikosti. Mimo to jsou zdobeny facady štukovými dekoracemi. Střecha letohradu jest 9 metrů vysoká a tvarů originálních, jakož vůbec stavba tato v ovzduší našem, plném konvencionalismu, vyjímá

se jako cizopasná rostlina. Rozdělení vnitřní je vzhledem k malé zastavěné ploše a jinak daným dispozicím velice praktické a celková výzdoba letohradu při vši jednoduchosti přec bohatá. Stavba tato arci bude teprve pak působiti plně, až zahrada kolem ní vzroste. Lochotínské kolonii letohradové dostalo se originálního přírůstku. Je potěšitelné, že naši stavebníci počínají pamatovati při stavbách svých také na skutečné umění a nespokojují se polepováním facad tuctovými výzdobami výroby tovární. Doufáme, že také při stavbě dalších letohradů na Lochotíně bude dbáno tohoto příkladu a že páni podnikatelé nezapomenou své letohrady neb jiné stavby dávatí vykrášlití rukou skutečných umělců. Jen tak lze zabrániti, aby nový zevní ráz města našeho, který musí nahraditi starou výstavnost plzeňskou, nestal se příliš střízlivým, ba maloměstsky jednotvárným a nevkusným.

Secesní vila Karla Kestřánka v Karlovarské ulici v Plzni

až třetí místo. První cena zpočátku nebyla udělena. Návrh vycházel ze slohů 19. století, ale též měl prvky nastupující moderny, secesních prvků bylo užito především v detailu (někdy je tento styl označován rovněž za wagnerovský secesní klasicismus). Nakonec byl realizován z dnešního pohledu konzervativnější návrh Antonína Balšánka. Po tomto projektu šli Krásný a Hoffmann každý svou cestou.

V následujících letech do konce století navrhl František Krásný pro Plzeň několik obytných činžovních domů. Jednalo se například o nárožní dům v ulici Bedřicha Smetany. Do náměstí hledí socha Merkura od sochaře Maixnera. Původní výzdoba byla během let odstraněna, dispoziční řešení se změnilo, nároží je dnes proraženo podchodem. Další domy se secesní fasádou byly postaveny na místě zbořených právovárečných domů. Stavitelem byl František Kotek. Další Krásným navržený dům se nachází Riegrově ulici. Vypracoval i soutěžní projekt budovy obchodní a živnostenské komory. Modernizoval budovu občanské záložny v Kopeckého sadech.

Ačkoli je Krásného životním pomníkem asi i díky neustálé propagaci od sokolů Tyršův dům, výše zmíněné domy v Plzni se řadí k úplně prvním secesním stavbám na našem území. Josef Lhota, jeden z kritiků v časopise

Technický obzor, vyzdvihl sice propracované řešení některých domů, avšak o secesní výzdobě se vyjádřil jako o nežádoucím cizorodém prvku. Když ale čteme články v dobových plzeňských novinách, je znát, že měšťané byli na svého rodáka hrdí. Dokonce se jednou chlubí i tím, že jeho práce, včetně fotografie jeho samého, byla otištěna v prestižním francouzském časopise. Ostatně jeden z článků popisující a kladně hodnotící čistě secesní Krásného stavbu si tu můžete sami přečíst. Tou budovou je krásná secesní vila Marie z roku 1897 v plzeňské Karlovarské ulici, kterou si nechal postavit sládek Karel Kestřánek. Tato „moderní romantická villa“, jak ji nazvali v jednom časopise, byla pojmenována po Kestřánkově ženě. Krásný ke spolupráci opět přizval sochaře Jaroslava Maixnera. Část schodiště byla bohužel později ubourána při rozšiřování silnice.

FRANTIŠEK KRÁSNÝ SOKOLEM

Pro Sokol František Krásný pracoval již ve Vídni, kde v jednotě Vídeň I. byl jednatelem, cvičitelem, místonáčelníkem a starostou po plných 22 let. Za války byl i starostou Dolnorakouské župy. Tehdy se u něj konaly schůze, porady a návštěvy, předávaly se informace o vývoji války a navazovaly

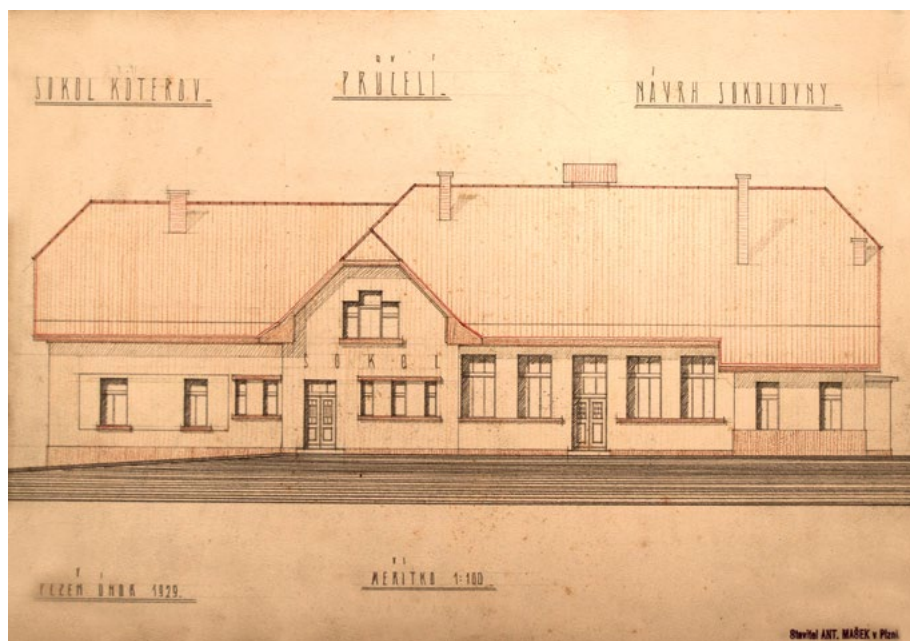
se kontakty důležité pro první český odboj. Hledaly se způsoby, jak co nejvíce pomoci politickým a sokolským vězňům. Angažoval se též v dalších českých sdruženích, byl i předsedou Národní rady Čechů dolnorakouských.

Po válce, když se vrátil do nově vzniklé republiky, byl povolán do ústředí ČOS, především do stavebního odboru. Jezdil po jednotách a radil jim při volbě míst pro stavbu sokoloven a cvičišť, pomáhal s projekty. Za svůj život se podílel na 150 sokolovnách, např. v Litomyšli, Poděbradech, Hodoníně či Uherském Hradišti. Kromě sokoloven projektoval i letiště. Vynikl i jako památkový architekt při zachovávaní cenných a významných objektů. Přispíval do odborných časopisů. V třicátých letech se asi hodně vracel do rodného Koterova, neboť zasedal ve výboru jednoty a účastnil se tamějšího společenského života.

Zemřel 14. června 1947 v Mariánských Lázních, kam jel na pooperační zotavenou.

TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL KOTEROV

Sokol v Koterově byl založen jako pobočka Sokola ve Starém Plzenci 20. května 1919 bankovním úředníkem Josefem Šaškem. Ten zpočátku

Jedna z nerealizovaných Krásného variant dvorního průčelí sokolovny v Koterově

zastával funkci starosty, náčelníka i vzdělavatele. Už rok po založení se jednota osamostatňuje a do čela je zvolen prezident banky Slavie Josef Hucl. Cvičilo se na novém i vlastnoručně vyrobeném nářadí v hostinci na návsi u Martina Otty. Cíl byl jasný – stihnout se připravit na slet v roce 1920. Nácvik prostných se jim podařil i díky tomu, že jim bratr Hucl propůjčil ostrov za mlýnem, kde vzniklo letní cvičiště a prostor pro společenské akce včetně koncertů a divadelních vystoupení, neboť pro osvěžení ducha si jednota založila hudební a ochotnický divadelní kroužek. Zvláště druhý jmenovaný přinášel jednotě zisk do kasy. V roce 1928 se naskytla příležitost koupit hostinec i s celým stavením na návsi a sokolové toho využili. Sokolovna se stavěla po celý následující rok a se stavbou pomáhali bratři i sestry. Jednota v té době měla něco málo přes sto členů.

V roce 1931 se v koterovské jednotě uskutečnila velká sláva. V létě proběhla slavnost rozhalení praporu. Ten bohužel nepřežil druhou světovou válku a zatím není ani známá jeho podoba, ale podle informací z tehdejšího tisku bylo na něm heslo „*Vlastní silou!*“. Vzdělavatel jednoty bratr Rodina při projevu řekl, že „*je to heslo, které sokolstvo postavilo k světové výši mezi všechny národy*“. Během slavnostního dne se uskutečnila akademie a útulná sokolovna večer ožila veselým ruchem. František Krásný společně s pár dalšími bratry je několikrát v záznamech jednoty zmíněn jako její praporečník. Pro přehlednost podotýkám, že když se Krásný navrátil natrvalo z Vídně do Československa, bylo mu v roce 1920 „už“ padesát pět let.

Vlastní sokolovna zvýšila počet členů Sokola v Koterově, a tak v roce 1932 vyrazilo na slet 40 cvičících. V roce 1936 si pak jednota troufla uspořádat slet 5. okrsku Plzeňské župy. Ke zdaru sletu následujícího se rozhodl starosta Josef Hucl vypomoci i tím, že nechal pro dorost zhotovit vlastní prapor. Jednota nechyběla ani na sletě v roce 1938. Za války byla poškozena střecha sokolovny od bomby,

Stavba trojúhelného štítu na sokolovně

jež explodovala blízko návsi. Bratři a sestra, kteří válku nepřežili, jsou: S. Škop, K. Škop, A. Škopová, V. Šmíd, J. Šmíd, F. Lenc a F. Tvrdec.

Krátce po revoluci 18. 5. 1990 se 78 členů z 80 rozhodlo vstoupit do obnovené Československé obce sokolské. V čele byla opět rodina Huclů – Josef Hucl starostou a Vojtěch Hucl hospodářem.

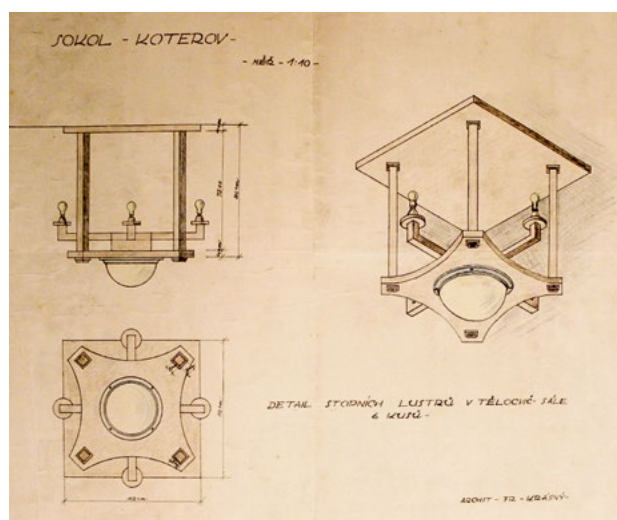
MALÝ TYRŠŮV DŮM

V roce 1928 se v Koterově prodávaly dva hostince – jeden na návsi Martina Otty a kousek vedle Václava Čechury. Komise, v níž byl i František Krásný, se

rozhodla koupit dům na návsi. Rozhodující roli hrála možnost blízkého umístění letního cvičiště. Nyní čekal jednotu velký úkol, aby adaptovala dům na sokolovnu, rozbourala stodu a upravila místo okolo. Pozemky za sokolovnou poskytli bezplatně okolní statkáři, včetně rodiny Krásných. Cena celé usedlosti byla 176 500 korun. Stavba by se nemohla uskutečnit bez finančních darů, zápůjček a hypotéky. Celková cena se vyšplhala na přibližně půl milionu. I sám Krásný spolu s movitějšími sousedy zapůjčil na deset let bezúročně 5000 korun. Pomohla i vysoká funkce v bance Sla-

Vzhled dvorního průčelí, které se v téměř stejné podobě zachovalo dodnes. Místo vstupu vzadu je rozšířená zeď, postavená při přístavbě za sokolovnou.

Dodnes dochované interiérové osvětlení navržené bratrem Krásným

vie sokola Josefa Hucla, díky kterému firma Československá Kolben-Daněk slevila o polovinu náklady na ústřední topení. Bohužel i tak ještě po roce 1945 nebyly všechny peníze splaceny.

Projekt sokolovny byl zadán nepřekvapivě Františku Krásnému, stejně jako mu byla svěřena stavba Tyršova domu v Praze. Tam ale zainteresovaní a odborníci volali po veřejné zakázce. ČOS jim vyšla vstříc a sešlo se 23

soutěžních návrhů, z kterých komise jednohlasně vybrala ten Krásného. V případě koterovské sokolovny nikdo neprotestoval. Bratr Krásný nakreslil několik návrhů. Na všech byla hlavní fasáda směrem do dvora. Návrhy se lišily v počtu vstupů a jejich řešení a umístění, vzhledu oken. Kvůli malému prostoru a zachování základu bývalého hostince byla sokolovna vystavěna na obdélném půdorysu. Sokolovně se brzy začalo ří-

kat Malý Tyršov dům. Obě stavby mají společné, že dvorní fasádu tvoří delší stěna tělocvičny s okny. V jednom z ne-realizovaných koterovských návrhů se dá vstoupit přímo do sálu, jako je tomu i v Praze. V Koterově se Krásný musel vypořádat i se stranou domu směřující na náves. Aby dům vzhledově nevybočoval z vesnického rázu, navrhl osově symetrické štítové průčelí, na kterém jsou v přízemí čtyři okna a ve druhém nadzemním podlaží dvě. Mezi nimi je plastika sokola s rozepjatými křídly od sochaře Brůhy (ten se podílel sochařskou výzdobou i na „velkém“ Tyršově domě), letopočet 1929 a dvě žerďe na prapory. Trojúhelný štít je završen kamennou koulí. Vpravo je zaklenutá vjezdová brána, také s trojúhelným štítem završeným koulí. Odděluje tak náves od nádvoří. V bráně jsou velice zajímavá dvoukřídlá dřevěná vrata se zdobným kováním. Budova je ve štítovém průčelí užší a do přízemní místnosti byla navržena šenkovna. V druhé zadní širší části se nachází tělocvična, pódium a galerie stojící na zděných pilířích. Sokolovna je kulturní památkou pro nenásilné zakomponování stavby mezi zemědělské usedlosti a je významným dokladem účelové stavby pro tělocvičné a kulturní účely. Až na přístavbu zadní části sokolovny se zachovala téměř v původním stavu včetně několika detailů. František Krásný navrhl i některé vybavení do so-

Lvi silou, vzletem sokolím – pohled z galerie do sálu na výzdobu kolem pódia. Za jedním ze světél lze spatřit ukotvení pro kolovadlo.

Ze slavnosti otevření sokolovny. Vlevo bratr Krásný, v popředí starosta Plzeňské župy Šíp a vpravo od něj sedí Jindra Vaníček.

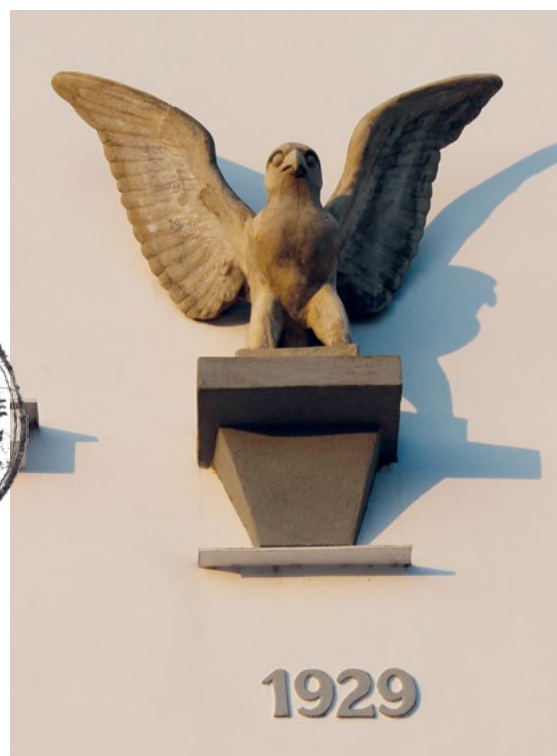
kolovny a osvětlení, jež je v tělocvičně stále k vidění.

DÍLO KRÁSNÉ, HŘEJIVÉ, INTIMNÍ, MILÉ, PROSTORNÉ, PLNÍČÍ ZCELA ODKAZ TYRŠE-ESTĚTA

Slova v nadpisu zazněla v časopise *Venkov* v článku pišícími o otevření koterovské sokolovny. Tato slavnost se uskuteč-

nila v neděli 22. června 1930. Z ústředí přijel náčelník Jindra Vaníček s bratrem Beránkem, starosta župy Šumavské a župy Plzeňské dr. Šíp, který měl i proslov. A mnoho dalších významných i obyčejných hostů. Datum oslavy bylo v tisku hojně šířeno včetně jízdních řádů do Koterova. Musela to být slavnost opravdu veliká. Po proslovech následovalo veřejné cvičení na nově zbudovaném letním cvičišti za sokolovnou. Přesně o rok později provázel František Krásný po koterovské sokolovně svého sokolského bratra, předsedu vlády Františka Udržala, který sem přijel na návštěvu, jsa přítelem starosty Hucla.

Informace čerpány z archivu Sokola Koterov, dobového tisku a z článku: Kovář, Jaromír, Architekt František Krásný, *Minulostí Západočeského kraje* 20, 1984. Fotografie jsou autorky z roku 2017.

Detail sochy sokola od Jaroslava Brůhy

Pohled na náves se sokolovnou a vlevo od ní stojící rodný dům Františka Krásného

HEŠLO ČERTOVKA

STAVBA TYRŠOVA DOMU

Článek 100 let Tyršova domu a co bylo před ním vycházející z výstavy připravované pro Galerii Sokol v Tyršově domě čtenáře stručně seznámil s historií tohoto stavebního objektu od 17. století až po nedávnou minulost. Souběžně připravovaná výstava s názvem *Heslo Čertovka: Stavba Tyršova domu se zaměří zejména na 20. léta minulého století, kdy byl objekt bývalé zbrojnice zakoupen Československou obcí sokolskou a přestavěn na Tyršův dům. Výstava navíc připomene i výročí narození Františka Krásného (1865–1947), architekta Tyršova domu, který by 6. července oslavil 160 let.*

■ Martin Klement, Adéla Boháčová, Vzdělávací odbor ČOS

ZBOŘENÍŠTĚ ZA OHYZDNOU ZDÍ

Od roku 1862, kdy byla v Praze z podnětu Miroslava Tyrše a jeho přátel založena první tělocvičná jednota Sokol, vznikaly sokolské jednoty po celém území Čech, Moravy a Slezska. Teprve roku 1889, když už existovalo na 160 jednot s více než 17 500 členy, vznikla organizace, která sokolské jednoty zastřešila – ČOS. Její činovníci se zprvu scházeli ke schůzím v bytech nebo po hospodách. Od počátku 20. století se ale uvažovalo o pořízení sídla, v němž by se kromě kanceláří nacházely i místnosti pro cvičitelské

kurzy, knihovna či sokolské muzeum. Na doporučení státní regulační komise si delegace ČOS z kraje roku 1921 přišla prohlédnout „příšerně znešvařené malostranské zbořeníště“ s propadlou střechou, nezajištěnými okny a vytrhanou podlahou, to vše skryto za „ohyzdnou, vysokou zdi“. Jednalo se o raně barokní Michnův palác, jež od konce 18. století až do první světové války využívala armáda jako zbrojnice. Oprava a skladování zbraní nezůstaly bez následků na podobu Michnova paláce. Jelikož ale ČOS žádnou jinou finančně dostupnou

stavbu v Praze nenašla, odkoupila v roce 1921 zchátralý palác od obce Pražské. Stanula poté před otázkou, jak ze „zbořeníště“ učinit své reprezentativní sídlo.

SILNÝ HLAS KLUBU ZA STAROU PRAHU

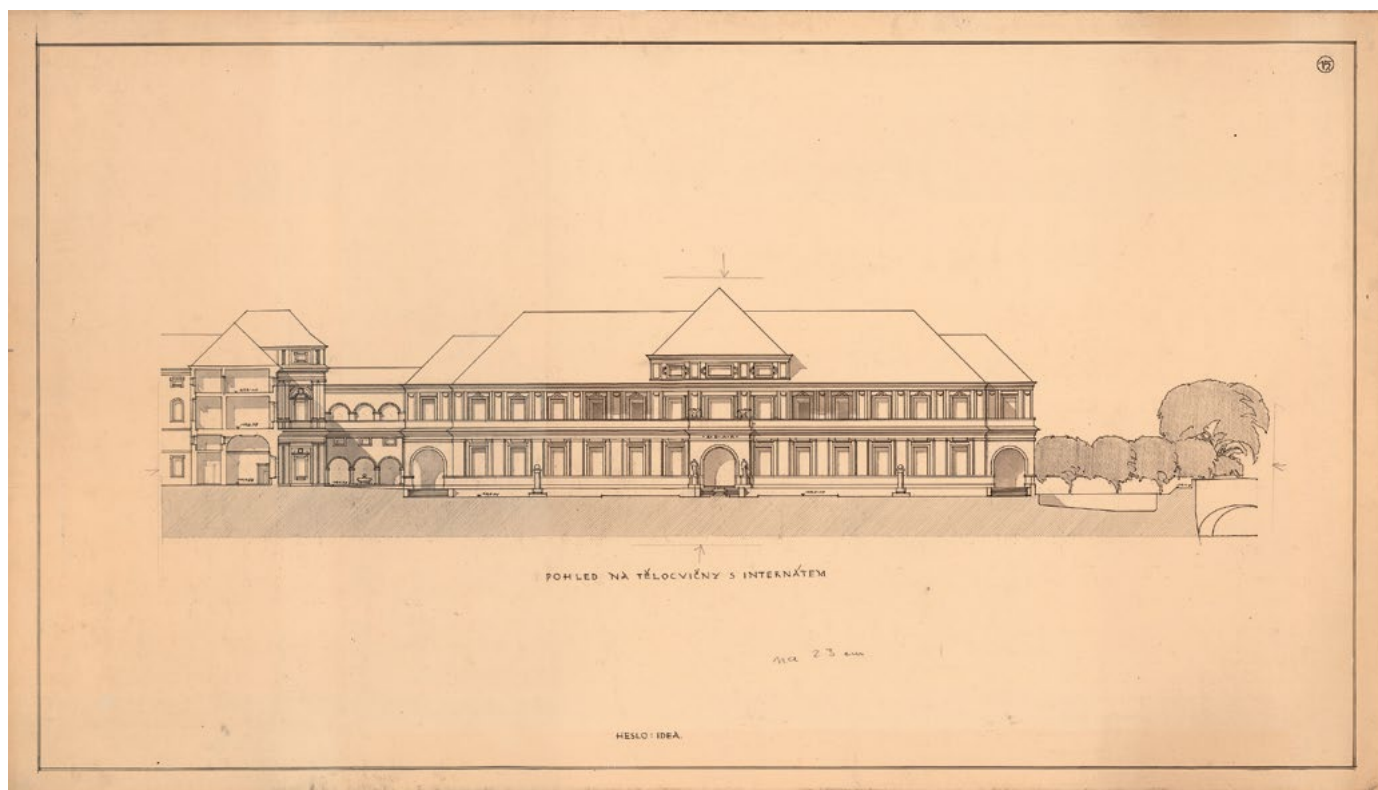
ČOS původně plánovala zajištění výstavby Tyršova domu přímou objednávkou. Stavební odbor ČOS proto pověřil architekty Františka Krásného (1865–1947), Františka Beránka (1867–1937), Aloise Dryáka (1872–1932) a Mečislava Petrů (1881–1941) vypracováním návrhů na přestavbu. V létě roku 1921 byly jejich projekty předloženy Státnímu památkovému úřadu a Státní regulační komisi k posouzení a projednání. V listopadu předložil Krásný další návrh, který odpovídal požadavkům programu ČOS i podmínkám památkové péče. Klub Za starou Prahu dlouhodobě upozorňoval, aby sokolové dodrželi při stavbě Tyršova domu „podřazenost majestátu malostranského panoramatu“, a zároveň se vyslovil, že jediným demokraticky správným způsobem a „nejlepším východiskem k nejsnazšímu a odborně nejlépe kontrolovanému postupu je vypsání veřejné soutěže“. Podle něj totiž právě „takovým způsobem bylo budováno za přísného dohledu Tyršova Národní divadlo a nemůže být méně pokrokově nyní upraven Tyršův dům“.

POROTA VÝZNAMNÝCH ARCHITEKTŮ

ČOS si plně uvědomovala své závazky vůči vzácné architektonické památce, a rozhodla se proto na doporučení Klubu Za starou Prahu vypsát veřejnou soutěž na stavbu Tyršova domu. Soutěž byla vyhlášena v lednu 1922 a probíhala od 1. února do 31. května téhož roku. Bylo podáno celkem 23 návrhů. Jelikož byla soutěž anonymní a dochovala se pouze hesla projektů, nejsou všichni její účastníci jmenovitě známi. Z různých dokumentů ale plyne, že mezi nimi byli architekti Bohumír Kozák, František Roith, Václav Honsig a František Krásný. Krásný se soutěže zúčastnil s úplně novým

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Pieta“

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Ideá“

projektem. Porota, jež došlé návrhy posuzovala, měla 11 členů včetně takových odborníků, jakými byli Jan Kotěra, Jože Plečnik a Kamil Hilbert. V létě roku 1922 byla soutěž rozhodnuta „jednomyslně, bez debaty a bez výhrady“. Vítězem se stal František Krásný s projektem nesoucím heslo „Čertovka“.

STARÉ PROPOJENO S MODERNÍM

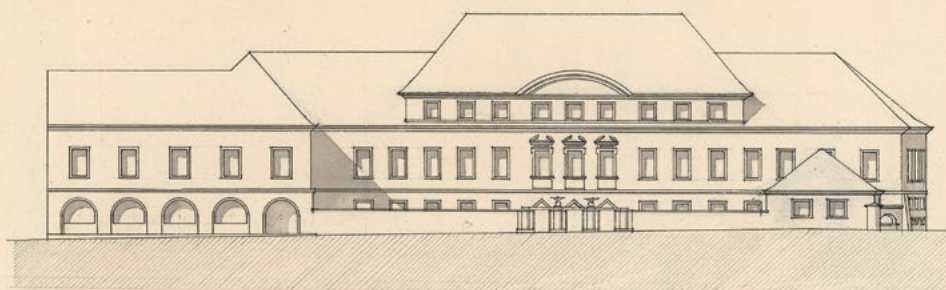
František Krásný, rodák z plzeňského Koterova, vystudoval architekturu ve Vídni, kde byl žákem profesorů Karla von Hasenauera a Otto Wagnera. Během své kariéry se stal významnou osobností ranné secese a vytvořil množství návrhů soukromých i veřejných budov na území dnešní České republiky, Slovenska, Slovinska, Rakouska, Německa i Itálie. Vynikal schopností spojit funkčnost s reprezentativním vzhledem a jeho tvorba byla známa svou precizností a smyslem pro detail. Tyto charakteristiky se odrazily i na jeho návrhu komplexní rekonstrukce bývalého Michnova paláce a pozdější zbrojnice. Při rekon-

strukci Krásný zachoval historický ráz paláce, avšak upravil jeho interiéry tak, aby odpovídaly potřebám

funkčního a reprezentativního záměru. Nově přistavěné křídlo zahrnuje cí mimo jiné tělocvičnu, bazén nebo

Karel Vaníček a František Krásný u modelu na přestavbu Tyršova domu

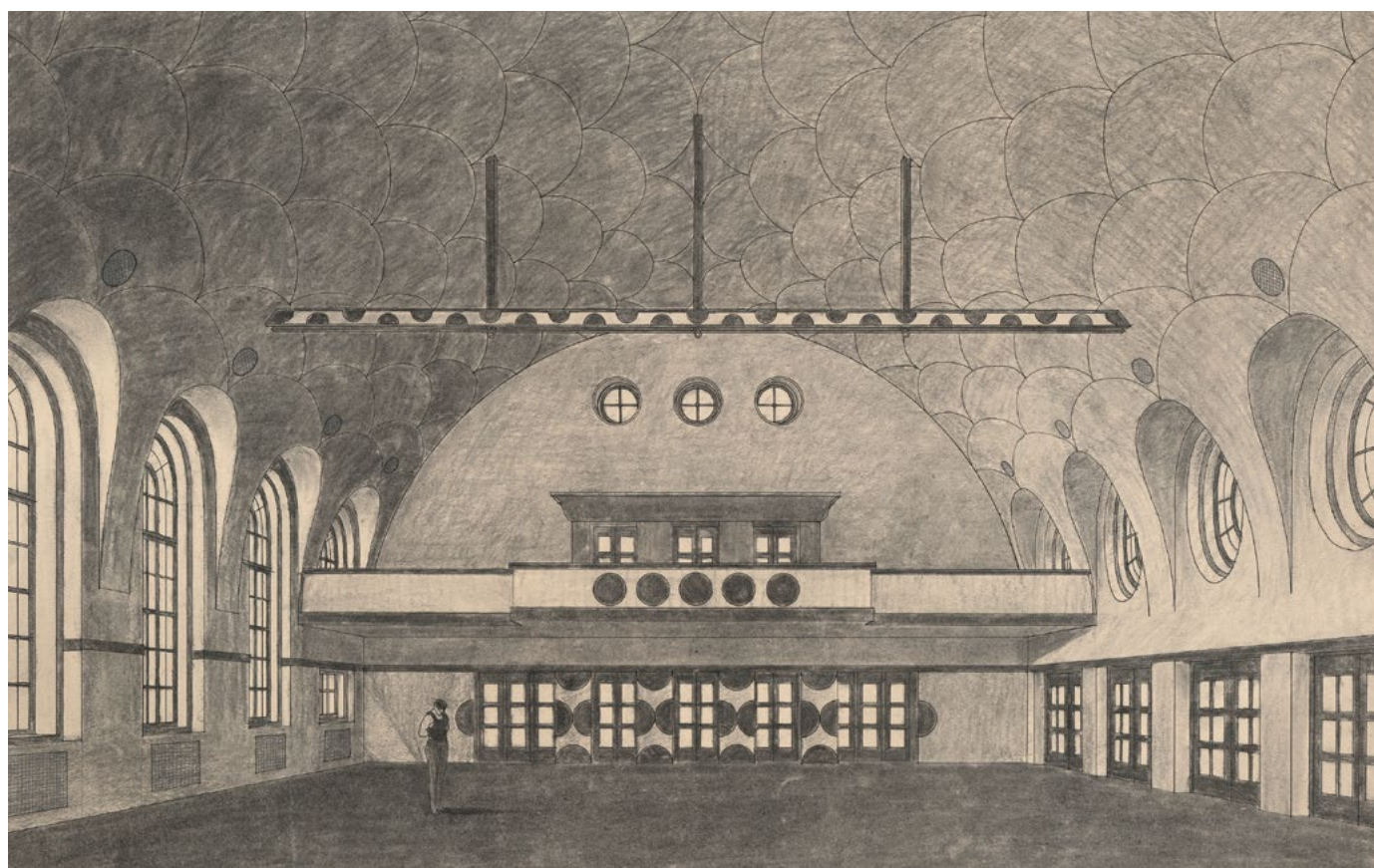
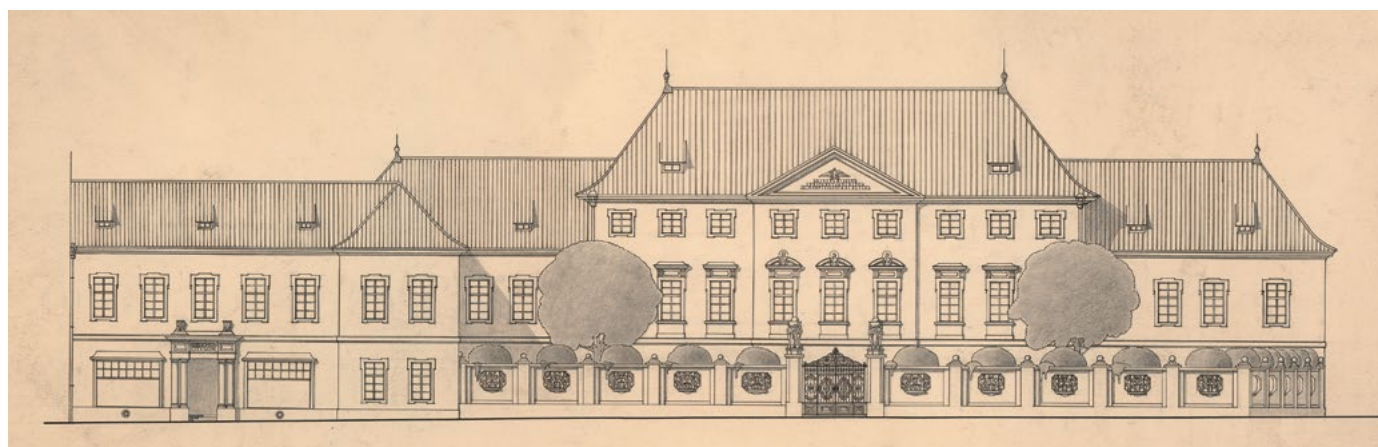
POHLED OD VLICE NA VJEDĚ.

HESLO: IDEÁ

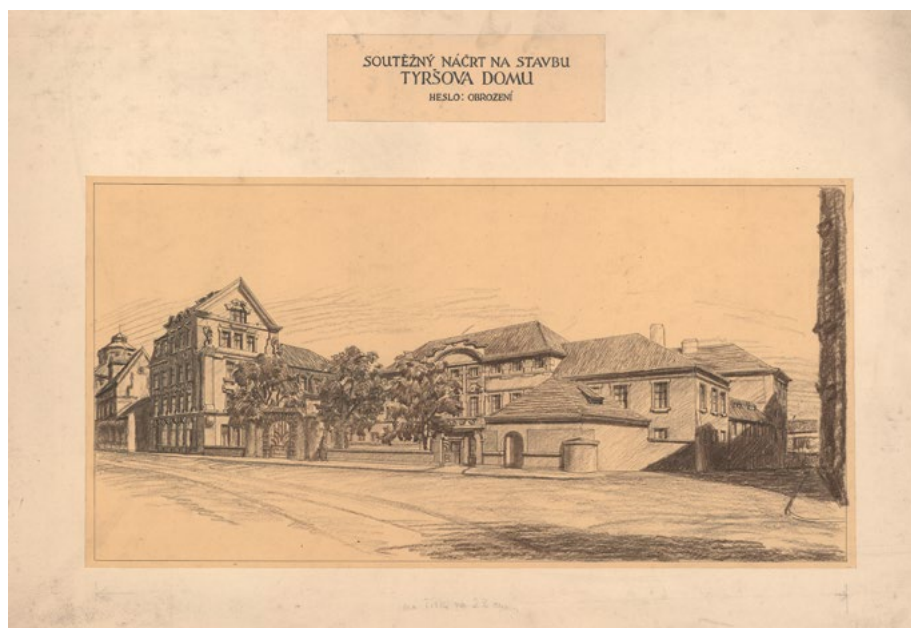

HESLO: IDEÁ

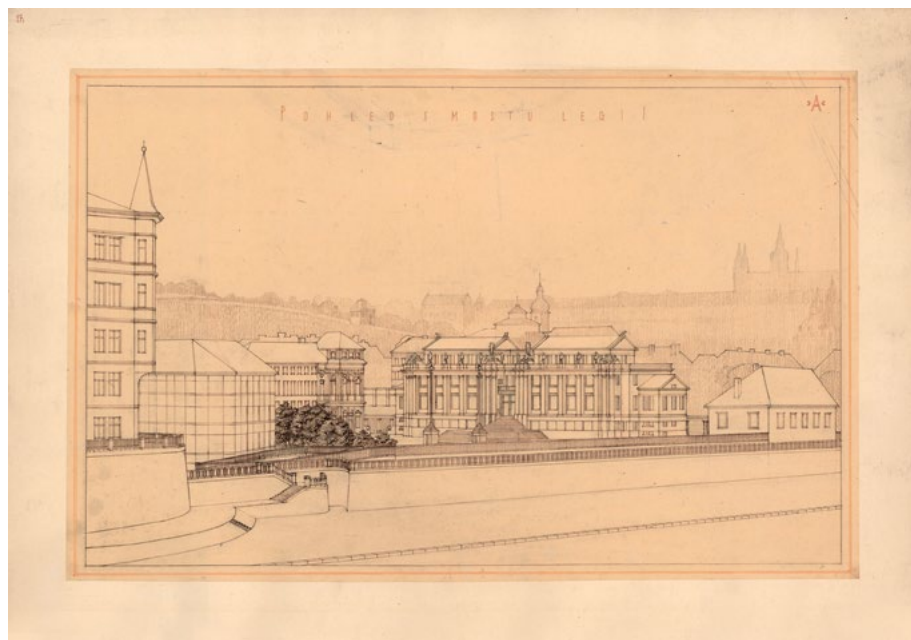
Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Ideá“

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Sursum“

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Obrození“

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „A“

sluneční lázně Krásný připojil k historickému zahradnímu křídlu spojovacím traktem, který se částečně přizpůsobil kompozici historické části. Kromě rekonstrukce objektu navrhl Krásný pro Tyršův dům také nábytek, osvětlení a jiné interiérové doplňky.

ZACHOVÁNÍ ARCHITEKTONICKÝCH CENNOSTÍ

Při projektování Tyršova domu vycházel František Krásný vstříc jak připomín-

kám Klubu Za starou Prahu, tak požadavkům Státního památkového úřadu. Na konci léta 1922 bylo kolem celé staré budovy postaveno lešení, aby mohly být palácové fasády podrobně ohledány. Výsledek těchto průzkumů překvapil i odborníky – palác byl daleko vzácnější, než se předpokládalo: „Československé obci sokolské se dostalo v bývalém paláci Michnovském vzácného daru uměleckého.“ Omítkové sondy v exteriéru i interiéru odha-

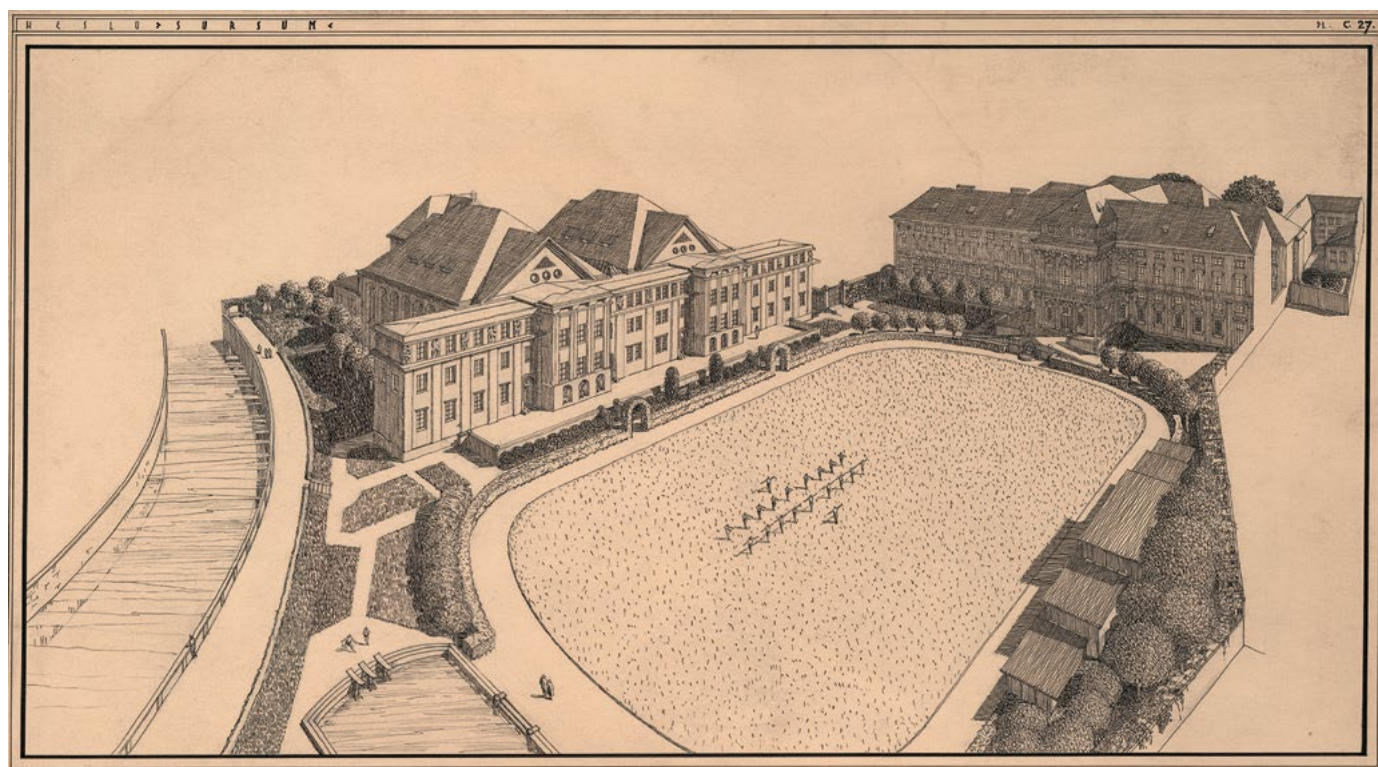
lily cenné renesanční vrstvy, mezi něž patřila zachovalá sgrafitová výzdoba, chiaroscurové malby nebo podstropní malované vlasy. Krásný přistupoval k Michnovu paláci s nejvyšší šetrností. Ve svém původním projektu z roku 1921 například plánoval zastavění prvního nádvoří směrem do Újezdu. Tím by klasicistní fasáda a celý Michnův palác byly nenávratně poškozeny. Od tohoto záměru však následně upustil. Ke svému novému návrhu do soutěže Krásný uvedl: „Vůdčí ideou projektu jest neporušené zachování dosavadní konstelace a konfigurace všech částí starého paláce.“ Krásný nejen zachoval stavební uspořádání a exteriér paláce, například ohradní zeď směrem od Všehrdovy ulice, ale také významné interiérové prvky, například trojramenné schodiště Michnova paláce. Jediným architektonickým prvkem, který byl zničen, byly barevné omítky palácové fasády směřující k Čertovce – fasádu totiž zdobil umělý mramor, typický pro nejluxusnější raně barokní stavby. V době úprav však nebyl dostatečně znám postup jejich konzervace.

UNIKÁTNÍ DĚDICTVÍ

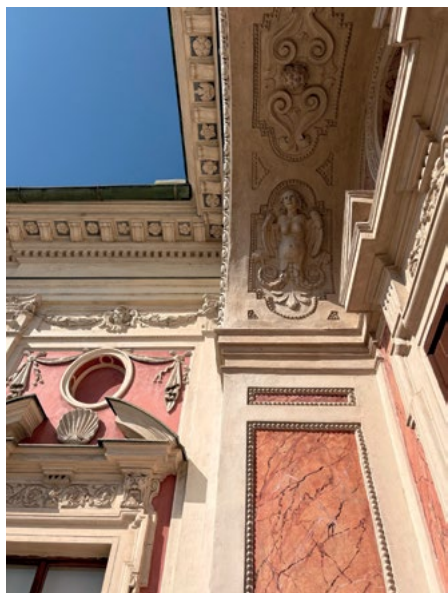
Došlé návrhy na přestavbu Tyršova domu byly v létě roku 1922 vystaveny v Umělecko-průmyslovém museu a diváci výstavy měli možnost si návrhy, zejména ty „cenou poctěné“, detailně prohlédnout. Po více než sto letech si nyní mohou čtenáři prohlédnout některé ze soutěžních návrhů na přestavbu Tyršova domu uložených ve sbírkách ČOS.

Intarzie se sokolem na židli podle návrhu Františka Krásného

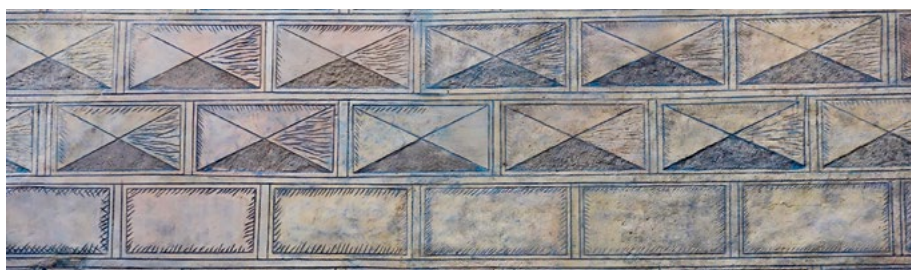
Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Sursum“

Štuková výzdoba fasády zahradního křídla Michnova paláce

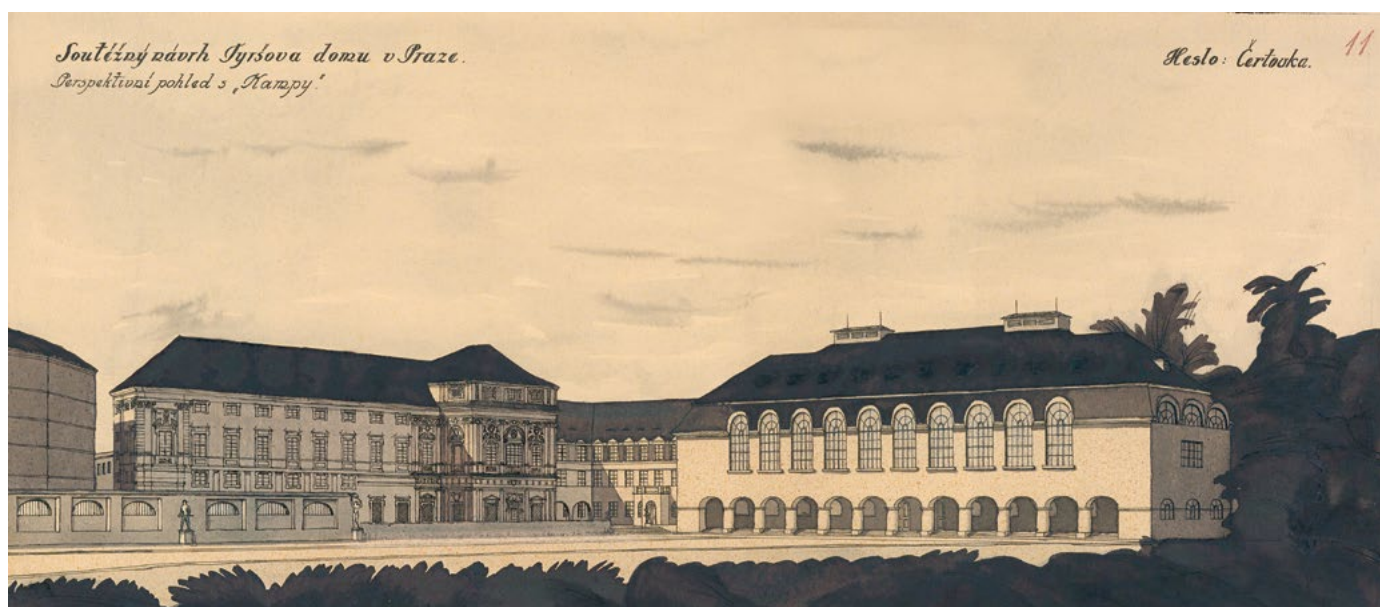
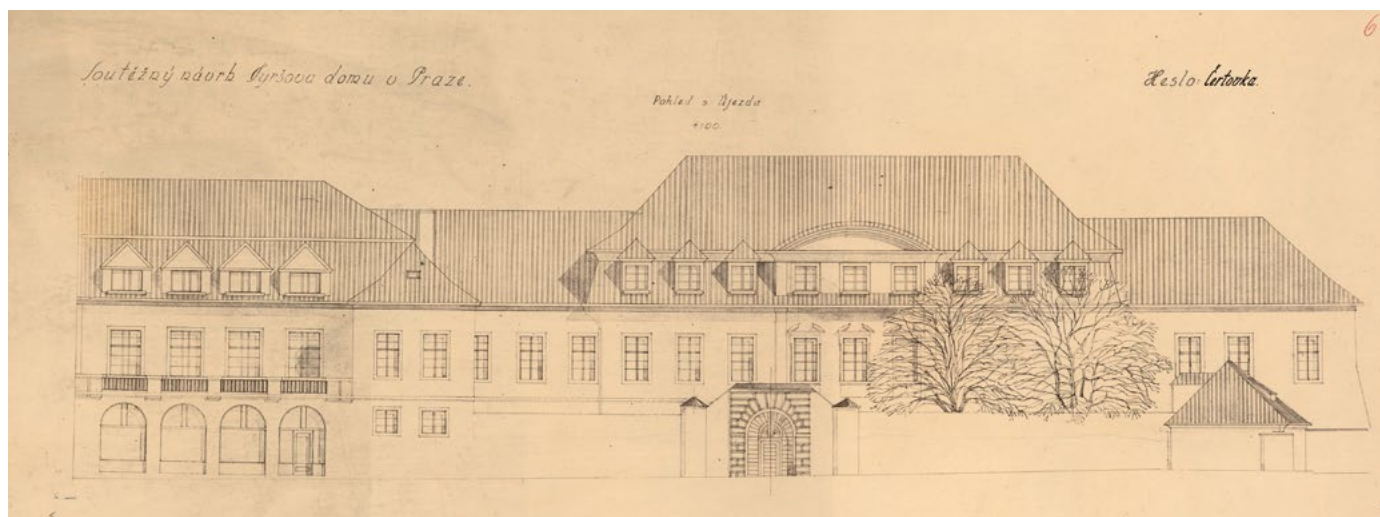
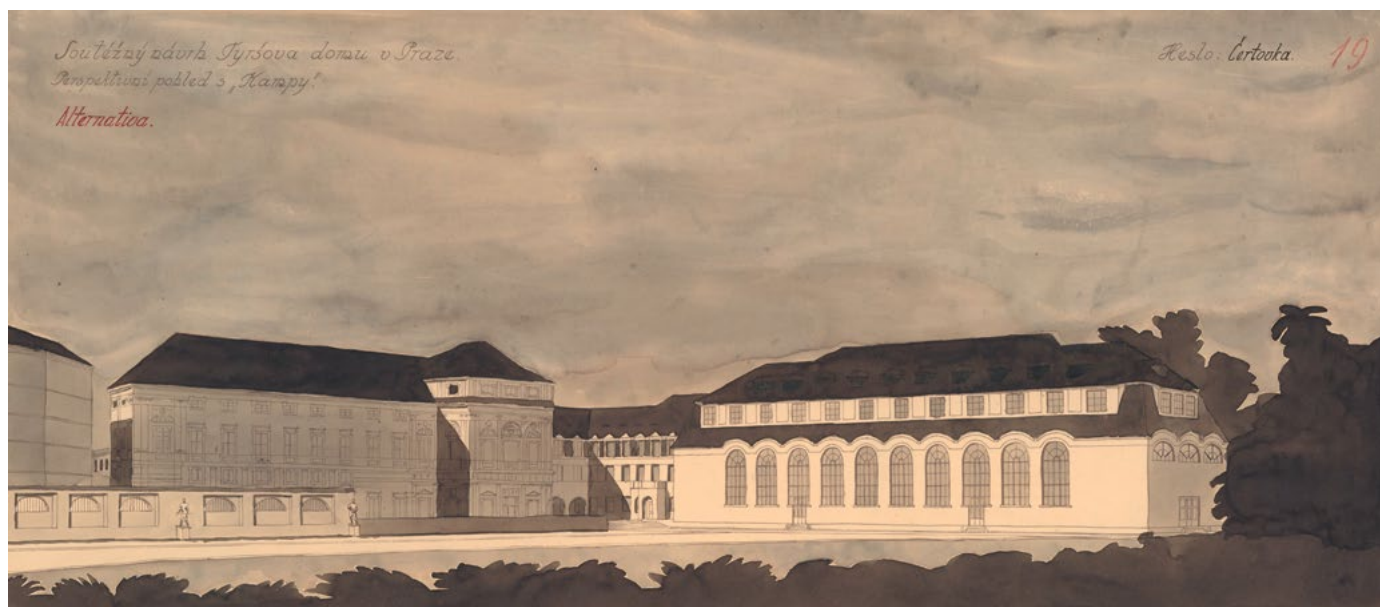
Unikátní nábytek podle návrhu Františka Krásného

Sgrafitová omítka od Všehrdovy ulice

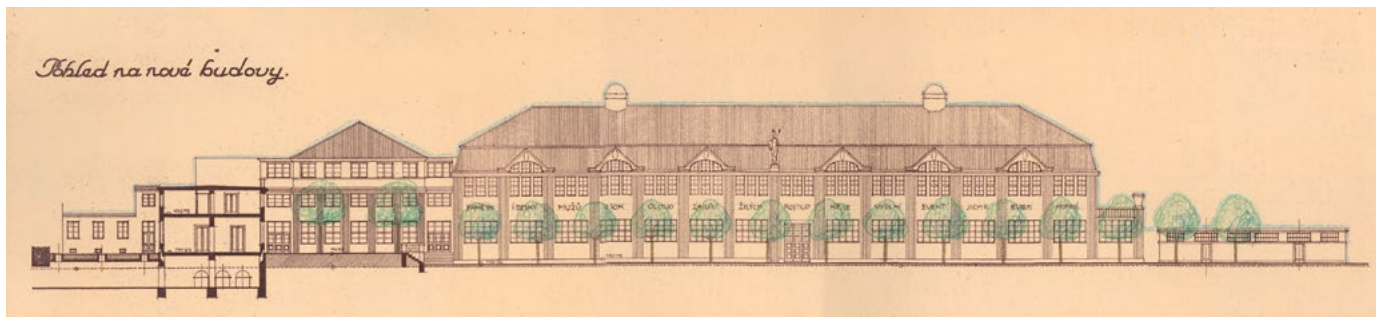

Maskaron v interiéru Michnova paláce

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Čertovka“

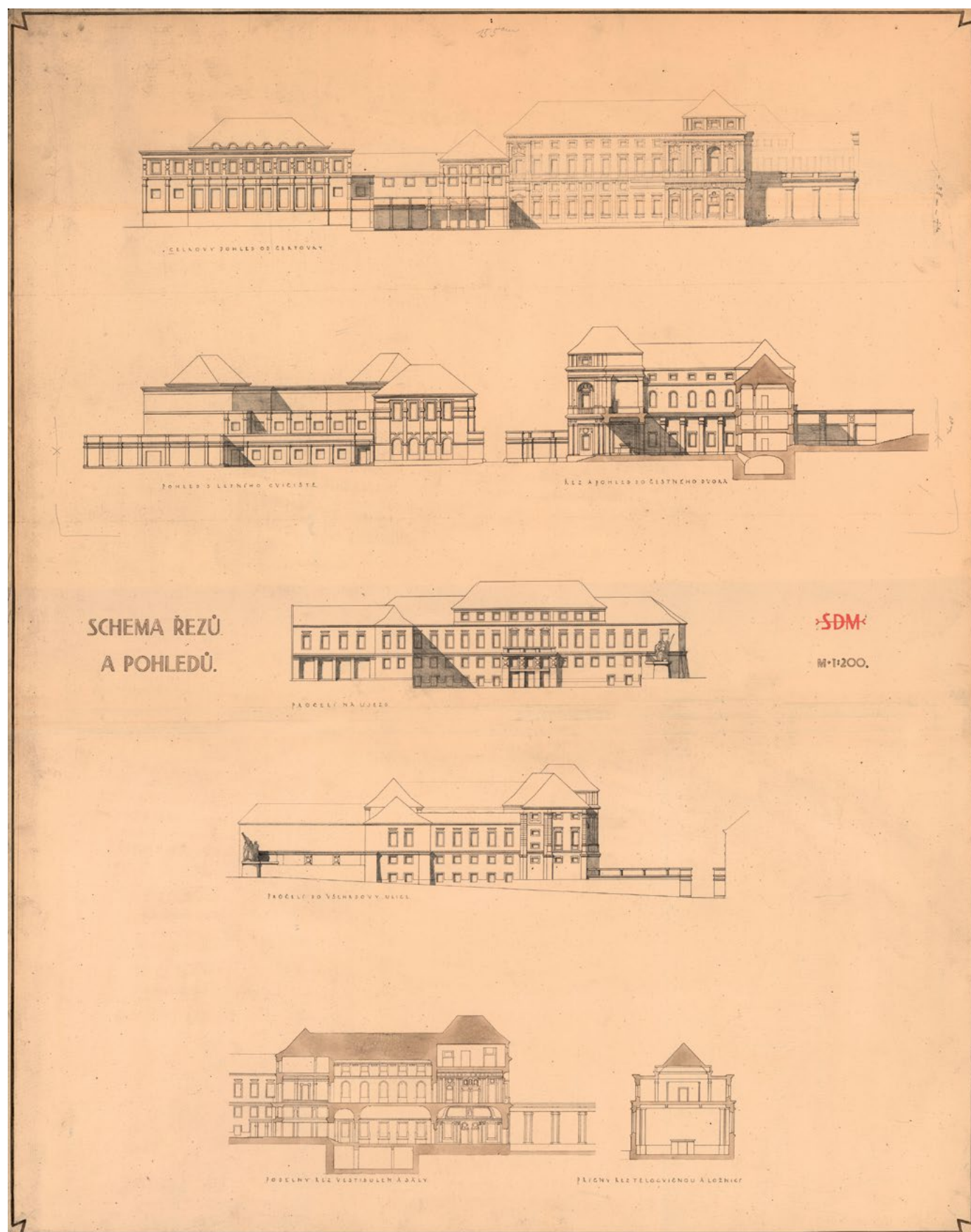
Obhled na nové budovy.

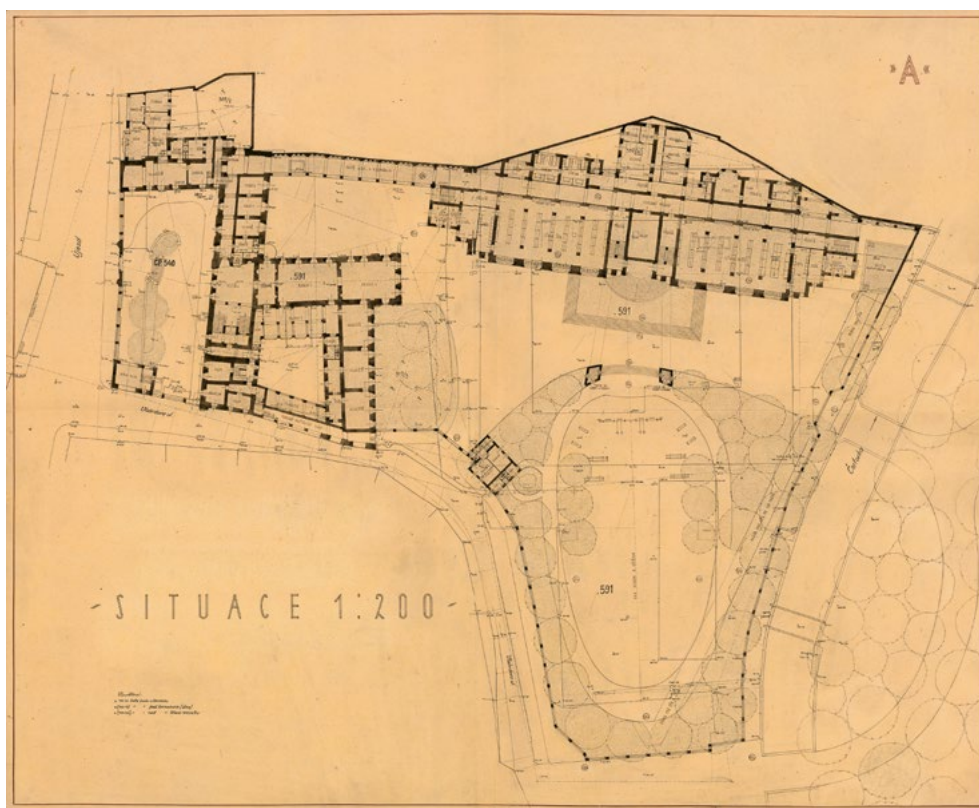
Obhled z bodu C uvnitř cvičišť.

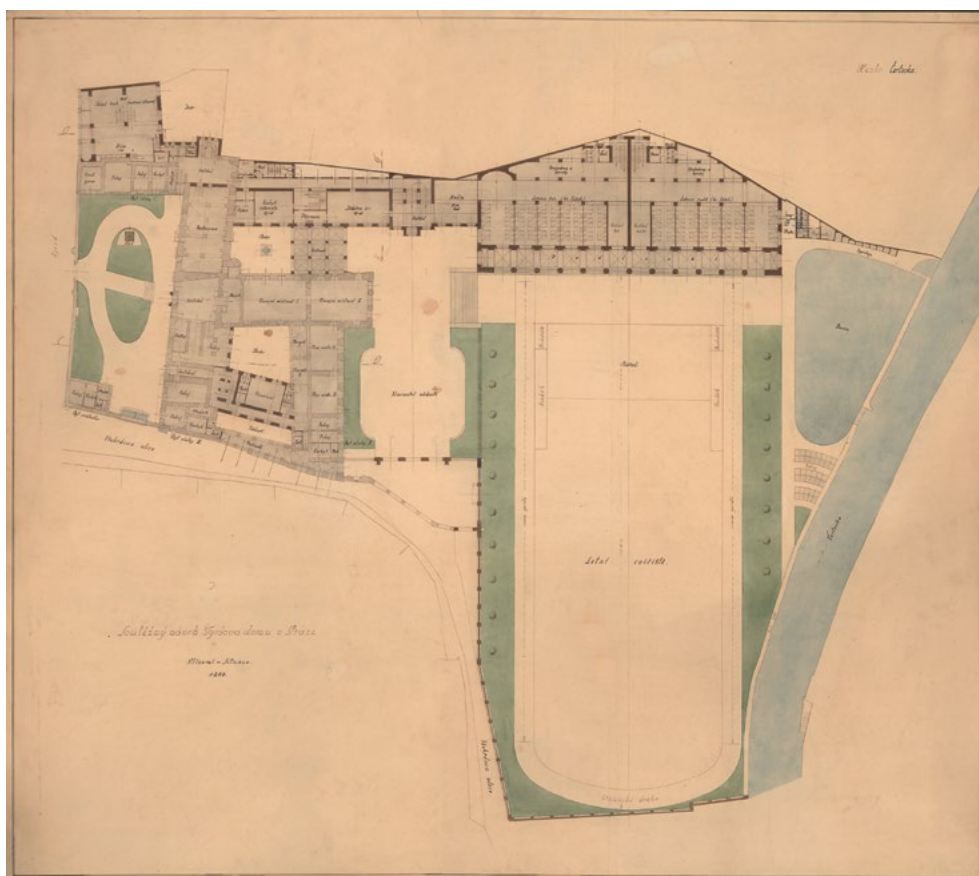
Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Po 300 letech“

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „SDM“

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „A“

Soutěžní návrh na přestavbu Tyršova domu s heslem „Čertovka“

PRAŽSKÝ OLYMPIJSKÝ KONGRES 1925

■ Zdeněk Škoda, Česká olympijská akademie

Zakladatel olympijského hnutí baron Pierre de Coubertin si od počátku uvědomoval potřebu diskutovat a rozzebírat vše-sportovní a vše-olympijské otázky na mnohem širším fóru, než byl Mezinárodní olympijský výbor. Pařížský kongres Congrès international athlétique roku 1894, tedy ten zakládající, se stal Coubertinovi inspirací a vzorem k vytvoření vrcholného institutu moderního olympijského hnutí, na němž by se scházeli nejen členové MOV, nýbrž i jednotliví odborníci či zástupci dalších organizací, kteří měli zájem podílet se na olympijském díle a rozvíjet ho. Takový kongres měl být teoretickou protiváhou praktickým olympijským hrám. Po hrách I. olympiády v Athénách 1896 svolal na konec července 1897 první, který nesl oficiálně název „Olympijský“ (na zmíněném pařížském se moderní olympismus teprve tvořil), do Le Havru, nedaleko svého rodového sídla v Mirville. Delegáti se na něm věnovali otázkám pedagogickým, hy-

gienickým a sportovním. Od té doby se za Coubertinova předsednictví tato akce stala, i když nepravidelnou, tak celkem častou událostí.

Na začátku 20. let 20. století si představitelé českého, respektive československého olympijského hnutí, opírající se o významné postavení Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského v Mezinárodním olympijském výboru, pohrávali s myšlenkou uspořádat v Praze olympijské hry 1924. Ministr zahraničních věcí Edvard Beneš byl myšlence nakloněn, ale omezené finanční prostředky nového státu i Československého olympijského výboru nedovolily zmíněné iniciativě získat konkrétnější obrysy a velmi záhy byla kandidatura stažena. V souladu s přáním Pierra de Coubertina navrhli členové MOV za dějiště her VIII. olympiády 1924 Paříž. Po těchto olympijských hrách se rozhodl jejich zakladatel skončit ve funkci předsedy. Coubertin, který měl k českému sportu a jeho představitelům mimořádně vřelý vztah, chtěl ocenit zásluhy Če-

chů a jmenovitě Gutha-Jarkovského na rozvoji olympijského hnutí, a proto inicioval uspořádání VIII. olympijského kongresu v roce 1925 v Praze.

Guth-Jarkovský vzal organizaci kongresu pevně do svých rukou, a protože připravám chtěl dát úplně vše, vzdal se v roce 1924 členství ve výkonném výboru MOV, kde od roku 1919 působil několik let i jako generální sekretář. Od podzimu 1924 se Československý olympijský výbor a organizační výbor pražského kongresu začaly scházet pravidelně několikrát do měsíce, především v hotelu Gráf na Komenského náměstí (dnes I. P. Pavlova).

Coubertin přicestoval do Prahy v pátek 15. května a uvítán byl na Wilsonově nádraží předsedou Guthem-Jarkovským a členy ČSOV, předsedou Čs. obce sportovní a zástupci ministerstev veřejného zdravotnictví a zahraničních věcí. V sobotu byl přijat u prezidenta na Pražském hradě a v neděli mu byl předán Československý řád Bílého lva, jehož auto-

rem byl Guth-Jarkovský, když sloužil na Pražském hradě jako ceremoniář.

Samotnému VIII. olympijskému kongresu 1925 předcházely na Staroměstské radnici v Praze ve dnech 21. až 25. května porady výkonného výboru MOV a také jeho výroční schůze. Od 26. května do 28. května bylo takových schůzí celkem šest a šesté zasedání přijalo rezignaci svého předsedy. Novým předsedou MOV byl na období 1925–1933 zvolen belgický hrabě Baillet-Latour. Americký zástupce generál Sherill navrhl, aby byl Coubertin čestným předsedou, a tím také nakonec jmenován byl s tou podmínkou, že už nikdy nikdo nemůže tuto poctu dostat. Předsednictví MOV bylo oficiálně předáno v září 1925 v Lausanne.

Vlastní olympijský kongres se konal od 29. května do 5. června pod záštitou prezidenta republiky Tomáše Garrigua Masaryka a za čestného předsednictví celé československé

vlády. Pozvání zaslané prostřednictvím československých zastupitelských orgánů přijalo 62 představitelů z 21 zemí. Rozdělen byl na dvě části: na kongres technický a poprvé také na pedagogický. Program technického se zabýval otázkami fungování olympijského hnutí: amatérského sportu, olympijské přísahy, druhy kvalifikace, zapojení univerzit, zkrácení trvání olympijských soutěží či konání zimních olympijských her. Naproti tomu pedagogický, jehož duší byl Pierre de Coubertin, se zaměřil na filozofickou, etickou a výchovnou stránkou olympismu a sportu obecně.

VIII. olympijský kongres byl slavnostně zahájen dne 29. května 1925 v 10 hodin dopoledne na Staroměstské radnici v Praze za účasti předsedy vlády Antonína Švehly, ministra zdravotnictví a tělesné výchovy Jana Šrámka, ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše a primátora hlavního

města Prahy dr. Karla Baxy. Jak ministerstva, tak Praha podpořila celou událost subvencemi. Aby mohl být slavnostnímu zahájení obou částí kongresu přítomen prezident Masaryk (pedagogický měl začít původně o den později), byly zahájeny současně.

První schůze v různých komisích proběhly hned 29. května odpoledne od 15 hodin v Tyršově domě. Následující dny probíhaly schůzky buď v Obecním domě, nebo v Národním muzeu. Kongres pedagogický byl prvním a na dlouhou dobu i posledním pokusem diskutovat za reprezentativní účasti odborníků z celého světa. Jedním z velkých témat byla otázka ženského sportu. Mnoho diskutujících včetně Coubertina se stavělo k ženskému sportu negativně. „*Jiné nebezpečí, které vzrůstá z toho, co nazývá se spřežkou dvou slov, jejichž protiklad sám sebou je odporný: ženská atletika. Otázka, zda žena bez úhony*

na svém zdraví smí se oddávat prudkým sportům, které jsou příznivé mužům, zaměstnává hygieniky a lékařský sbor. Nezdá se, že by bylo jednomyslnosti v nazírání, ale i kdyby zítra bylo jí dosaženo potvrzujícím rozsudkem, bude přece jen dbáti odporu těch, jejichž vkus a smysl pro morálku byl čas-

to urážen podniky a soutěžení hodnými politování," přednesl Coubertin.

A co bylo výsledkem diskusí o ženském sportu?

- Ženy by měly sportovat v aktivitách, které odpovídají jejich přirozeným schopnostem.

- Sporty pro ženy by měly být pod lékařským dohledem, který zohlední jejich specifika.
- Závodů pro ženy by měly mít mírnější podmínky než závody pro muže.
- Některé sporty, jako rohování (box), zápas, ragby nebo fotbal, nejsou pro ženy vhodné.
- Při veřejných závodech pro ženy je důležité dbát na etické zásady.
- Kongres podporuje organizace, které se věnují ženskému sportu.

Dalšími tématy na pedagogickém kongresu (pro zajímavost – promluvy neměly přesáhnout 1200 slov) byly např. přílišné násilí při rohovnictví (boxu), omezení jinošství (tedy někdy až příliš nízký věk závodníků), komercializace sportu (!) či „boj proti nesportovcům“. Kdo byl termínem „nesportovec“ myšlen? „Nesportovci, to jsou ti, kteří neprovozujíce žádných mužných cviků a nemajíce žádné svalové minulosti, tlačí se do popředí života sportovního, až uchvátí jeho vedení, zmařili ve velkém rozsahu dobrodružný sport a zmenšili působnost jeho vlivu pedagogického.“ Tedy dnes bychom řekli „bafuňáři“, kterým na nějakých ideách a ideálech často vůbec nezáleží. Coubertin spatřoval v olympijských hrách ústřední slavnost, k níž má úsilí sportovců směřovat. Ostatní sportovní soutěže uznával, jen pokud byly podle jeho názoru vhodnou přípravou na olympijské hry či mistrovství světa.

Určitě se sluší zmínit, že pedagogický kongres zakončil proslavem jeho předseda prof. MUDr. Karel Weigner (přednosta Anatomického ústavu a v letech 1936–37 rektor Univerzity Karlovy, který patřil k největším českým a československým tělovýchovným odborníkům).

Pražský pedagogický kongres zaujímá v dějinách moderního olympismu zcela ojedinělé místo svojí reprezentativností, podporou, které se mu dostalo od prezidenta i vlády Československé republiky, ale také šíří a hloubkou problémů, jež projednával. Jeho závěry časem upadly v zapomnění, a možná také proto při projednávání aktuálních

Pierre de Coubertin (vlevo) a Jiří Stanislav Guth-Jarkovský na olympijském kongresu v roce 1925 v Praze

problémů současného sportu mohou být prezentovány jako „objevy“ moderní sportovní vědy.

VIII. olympijský kongres neměl exekutivní pravomoci, tu měl pouze a jen výkonný výbor MOV, takže všechno, co se v rámci obou částí kongresu jednalo, měly být „jen“ návrhy, připomínky či doporučení, o kterých se případně rozhodovalo na dalším zasedání MOV v Lisabonu v roce 1926.

Na technickém kongresu byly však navrženy dva zcela zásadní body, které od té doby výrazně proměnily olympijské hry.

1) zkrácení her na 15 dní – předchozí olympijské hry se táhly většinou několik měsíců a na přehlednost soutěží a organizaci to mělo spíše negativní vliv.

2) Bylo navrženo, aby byl Týden zimních sportů v Chamonix 1924, předehra sportů na sněhu a ledu her VIII. olympiády v Paříži, uznán za první zimní olympijské hry, které by se stejně jako ty „letní“ opakovaly ve čtyřletém cyklu. Jedním z iniciátorů tohoto nápadu byl i český zástupce a generální tajemník ČSOV Josef Rössler-Ořovský, který již roku 1903 založil Svaz lyžařů Království českého, tedy první lyžařský svaz na světě. 45 hlasů bylo pro, 15 proti. O rok později tento návrh schválil MOV a v roce 1928 mohly proběhnout už zcela oficiálně zimní olympijské hry ve Svatém Mořici.

Na šesté schůzi technického kongresu dne 2. června se témata

prolnula s pedagogickým kongresem. Probírala se sportovní výchova, sportovní duch, propagace olympijských myšlenek prostřednictvím tisku (osvěta) či výchova diváků. Od soboty 23. května do čtvrtka 4. června pobíhalo mnoho kulturních, společenských a sportovních aktivit. Od různých banketů a slavnostních večerů přes veslařské závody, fotbalové utkání, ukázky sokolského cvičení až po představení *Prodané nevěsty* v Národním divadle. VIII. olympijský kongres v Praze je zásadním bodem v dějinách mezinárodního olympijského hnutí a jeho výborná organizace významně přispěla k dobrému jménu nového československého státu.

Účastníci olympijského kongresu v roce 1925 v Praze

ZAJÍMAVOSTI ZE ŽIVOTA TYRŠOVA DOMU

■ Kateřina Pohlová, Vzdělávatelský odbor ČOS

Pod letním cvičišťem se prováděl výkop pro potrubí, při kterém byly nalezeny úlomky středověkých kachlů, mince, dvě kostry mužů, jedné ženy a malá italská dyka. Díky tomu začaly vznikat legendy vážící se k nalezeným artefaktům. Překážky způsobené přírodními živly, které se vyskytly při stavbě, se přisuzovaly narušení klidu zemřelých.

Ještě před slavnostním otevřením v roce 1925 vyhověla ČOS žádosti ministerstva financí a dočasně mu zapůjčila prostor v Michnově paláci, aby se zde přechodně mohly skladovat staré rakouské desetníky, zatímco se v Kremnici razily nové. Místnost byla uzavřena a zapečetěna. Peníze se do ní sypaly oknem.

V původních plánech měla být velká tělocvična přepažena na dvě menší a bazén pod ní měl mít 50 metrů na délku. Nakonec je to obráceně. Tělocvična se zachovala v celé své velikosti a bazén se z ekonomických důvodů postavil poloviční.

V období příprav na IX. slet v roce 1932 se v hlavní prodejně Tyršova domu prodávaly sletové upomínkové předměty. Mezi nimi i sletové cigarety, které ale byly považovány za nevhodný suvenýr, proto se jejich prodej přesunul do domečku na prvním nádvoří.

Mezi významnými návštěvníky Tyršova domu byli např. spisovatel Alois Jirásek, sekretář bengálské sociální společnosti dr. Maitra z Kalkaty či zástupce ministerstva tělesné kultury z Káhiry.

Z dalších zahraničních vysokých představitelů jmenujme např. bratra japonského císaře, prince Nobuhito Takamacua s manželkou, člena tureckého parlamentu Hassana Beye či významného Čechoameričana a starostu města Chicaga Antonína Josefa Čermáka.

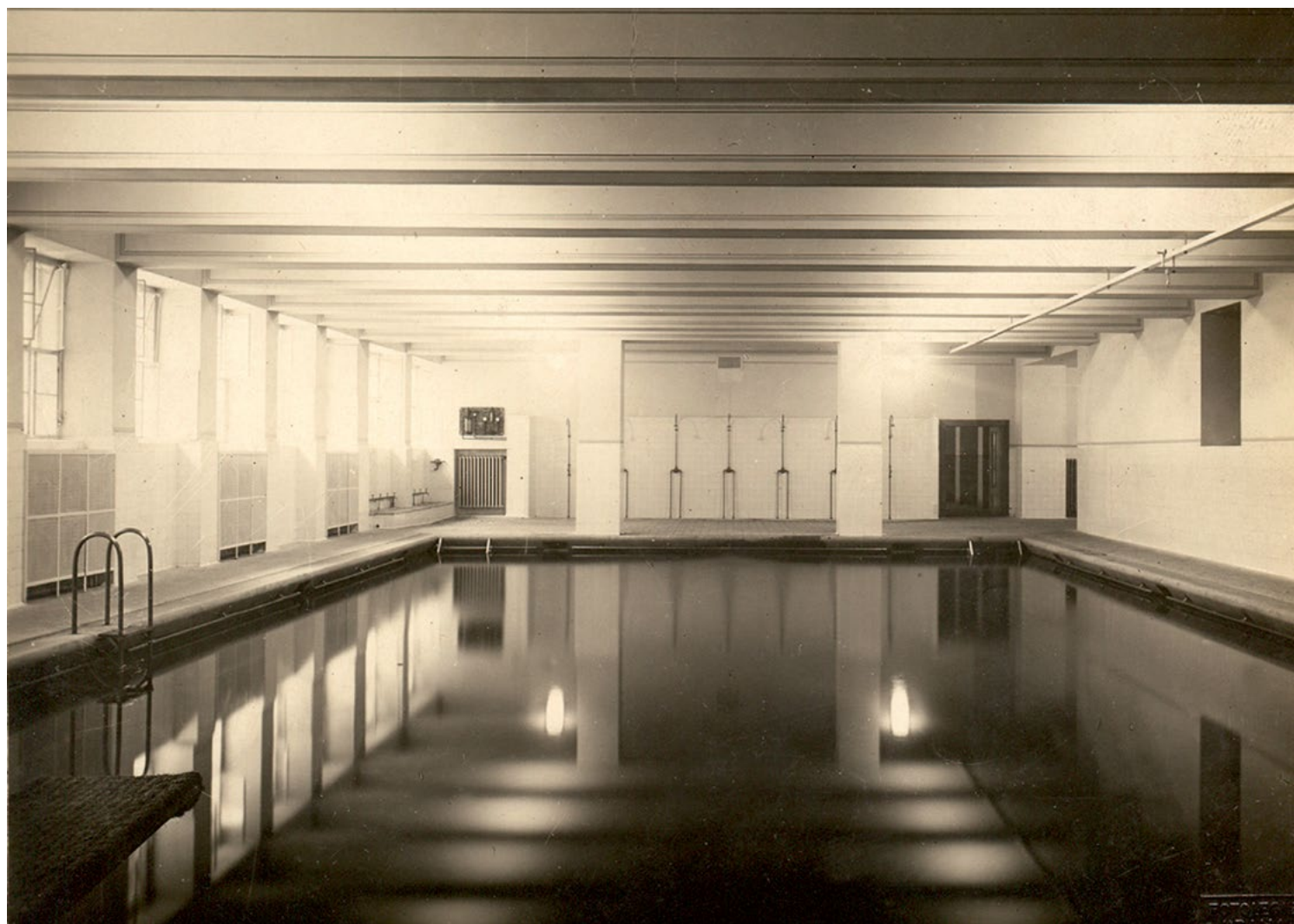
Nejvýše položenou místností ve starém paláci je Tyršův klub, kde bývala knihovna Československé obce sokolské, která měla před druhou světovou válkou přibližně 10 000 svazků. Za války si sokolové větší část knihovního fondu poschovávali u sebe doma. Po válce byla knihovna obnovena. Nakonec tento knižní fond připadl Fakultě tělesné výchovy a sportu Karlovy univerzity a součástí její knihovny je dodnes.

Alois Jirásek, druhý zleva, v Tyršově domě

Cedule, na níž je napsáno, které schůze se ten den v Tyršově domě konají

Nově vystavěná plovárna

